

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ZÁKLADNÍ MEZNÍKY VÝVOJE BRITSKÉ
KONZERVATIVNÍ STRANY**

Autor práce: Josef Sedlář
Studijní obor: Regionální studia
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: PhDr. Milan Lupták, CSc.
Katedra: Společenské vědy

2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Milanu Luptákovi, CSc. za laskavý a trpělivý přístup a za zvláště cenné rady a připomínky při metodickém vedení práce.

OBSAH

Úvod	5
1. Britská Konzervativní strana do roku 1945	6
1.1 Historické pozadí vzniku Konzervativní strany – „toryové a whigové“	6
1.2 Toryové na konci 18. století a v první polovině 19. století	7
1.3 Disraeli a moderní konzervatismus	9
1.4 Benjamin Disraeli v Dolní sněmovně.....	11
1.5 Modernizace Konzervativní strany	13
1.6 Winston Churchill jako konzervativce a liberál	18
1.7 Konzervativci v I. světové válce – koalice s liberály.....	21
1.8 Konzervativci a Winston Churchill po I. světové válce	22
1.9 Neville Chamberlain versus Winston Churchill	27
2. Britská Konzervativní strana od roku 1945 do současnosti	30
2.1 Poválečný vývoj Konzervativní strany do roku 1964	30
2.2 Vývoj v letech 1964 – 1974.....	32
2.3 Nový vůdce Konzervativní strany – zásadní změny.....	35
2.4 První volební vítězství M. Thatcherové – počátek „thatcherismu“	39
2.5 Vítězství ve volbách 1983 – období druhé vlády	45
2.6 Vítězství ve volbách 1987 – období třetí vlády a politický pád.....	49
2.7 Fenomén „thatcherismus“	52
2.8 Konzervativci po „Margaret Thatcherové“	54
Závěr	56
Seznam použité literatury.....	59
Seznam zkratk	61
Seznam příloh	61
Přílohy	62
Abstrakt	69
Abstract.....	70

ÚVOD

Smyslem následující práce je popsat vývoj britské Konzervativní strany, zaměřit se na nejvýznačnější historické mezníky, rovněž na určitá období a význačné osobnosti. Tato práce by měla čtenáři předat sice krátký ale ucelený obraz o vývoji strany a z mého pohledu profil tří nejvýznačnějších konzervativních vůdců. Smyslem práce je i inspirace čtenáře pro hlubší studium této problematiky s cílem proniknout do jemných struktur politiky a pochopit složitost celého systému. Britská Konzervativní strana prošla složitým vývojem, řadou úspěchů a neúspěchů, pádů a vzestupů. Mým zájmem a snahou bylo udělat krátký exkurz do historie vzniku strany, pochopit jisté souvislosti v jejím dalším vývoji a vybrat nejvýznačnější osobnosti, které jsou osudově spjaty s existencí a životem této strany, snažit se pochopit jejich postoje a uvažování. Výběr těchto osobností není snadný, protože britská Konzervativní strana byla budována a vedena několika velikány, z nichž asi všichni by si zasloužili patřičnou pozornost. Jako první jsem vybral postavu Benjamina Disraeliho, zpočátku výstředního a radikálního politika, později charismatického vůdce jehož rukopis „moderního konzervatismu“ Konzervativní strana nese dodnes. Druhou postavou je Winston Churchill, mnohdy považovaný za kontroverzního politika, ale protože v našem povědomí je hlavně spojován s vůdcovstvím Británie za 2. světové války, snažím se hlavně zachytit jeho působení a postoje právě před tímto obdobím. Třetí postavou je Margaret Thatcherová, neopominutelná postava a symbol Británie 80. let, nositel nového politického prvku „thatcherismu“, který zasáhl do politického života mnoha zemí. Práce někdy charakterizuje politiku v obecnějších rovinách, někdy je potřeba postihnout detaily aby byly pochopeny jisté souvislosti. Tím, že popisují převážně výše uvedené vůdce, jejich práci, postoje a role, jejich spjatost s Konzervativní stranou, tím v žádném případě nechci snižovat zásluhy, význam a role ostatních.

Bakalářská práce byla zpracována na základě studia relevantní dostupné literatury, převážně literatury faktu, dále literatury, která poměrně obsáhle a podrobně popisuje dějiny Británie, např. mezi nejlepší literární díla patří dílo André Maurois „Dějiny Anglie“, dílo W.S.Churchilla „Dějiny anglicky mluvících národů“. Neopomenutelnou záležitostí jsou i obsáhlá životopisná díla převážně britských autorů, např. dílo Henryho Pellinga „Winston Churchill“, dílo Malcolma Thomsona, „Fenomén Winston Churchill“. Nelze opomenout ani působivé životopisné dílo Jana Piláta „Benjamin Disraeli“. Rovněž politická autobiografická díla popisující do velkých detailů postoje, vlastní uvažování autora a politické souvislosti více i méně důležitých období jsou nezbytnou součástí rámce, který pomáhá osvětlit a pochopit nejasné. Jedná

se především o dílo Margaret Thatcherové „Roky na Downing Street“. Působivým dílem Margaret Thatcherové je „Umění vládnout – strategie pro svět v pohybu“. Zvláště ale autobiografická díla jsem nutně studoval s určitou obezřetností, protože téměř vždy vyjadřují velmi osobní názory a postoje, které mohou narušit objektivitu a mohou symbolizovat přílišnou jednostrannost názorů. Z tohoto důvodu jsem víceméně upřednostňoval studium literatury od „nezávislých,, autorů, kde jsem podle mého názoru objevil více objektivitu, větší stručnost a tím srozumitelnost určitých faktů a souvislostí. Především oceňuji dílo Hynka Fajmona „Margaret Thatcherová a její politika“, díla Lenky Rovné „Premiérka Jejého Veličenstva“ a „Kdo vládne Británii“.

V bakalářské práci jsem se pokusil zformulovat nejdůležitější myšlenky a fáze různých etap a v mnoha případech je spojit je konkrétními postavami. Rovněž jsem použil řadu doslovných citací, protože velmi dobře vyjadřují situaci, rétorické schopnosti mluvčího a v neposlední řadě mají i historickou hodnotu. Při studiu literatury jsem nacházel i řadu rozporů v názorech autorů, v této fázi jsem při tvorbě využíval vlastní úvahy a názory, které pramenily z určitých zkušeností, či nastoupila i prostá logická úvaha.

1. Britská Konzervativní strana do roku 1945

1.1 Historické pozadí vzniku Konzervativní strany – „toryové a whigové“

Historii a hledání kořenů britské Konzervativní strany je asi nejlépe začít vysvětlením pojmu „tory“ či „toryové“. Tento pojem je dodnes ve Velké Británii užíván jako synonymum pro označení členů Konzervativní strany. K vysvětlení tohoto pojmu a jeho vzniku je ale nutné se vrátit do Anglie 17. století, ostrovní říše zmítané mnoha dějinnými zvraty ale zároveň známé svou neochvějnou pevností v tradicích a hrdostí na tyto tradice.

Vznik zárodků politických stran lze datovat do období tzv. *Restaurace* (1660–1688), za vlády stuartovců Karla II. a později Jakuba II. Tyto zárodky politických stran se asi zrodily jako důsledek vášní občanské války. Angličané si zvykli zajímat se o veřejné záležitosti a toho už se nikdy nehodlali vzdát.¹ Období Restaurace neznamenal faktický návrat k podmínkám, které převládaly před rokem 1640, čili ještě

---

¹ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 290.

před občanskou válkou.² Základna absolutismu byla podlomena tím, že Karel II. nezískal korunní půdu a neměl ani právo vydržovat stále královské vojsko. Za ztrátu korunní půdy poskytl parlament králi peníze na udržování dvora. Nyní králové byli závislí na parlamentu a nemohli si dovolit bez něho vládnout. O moc bojovala dvě politická uskupení. Jedni byli „kavalíři“ královi přátelé spjatí s anglikánskou církví a jejich protivníci je nazývali „*tories*“, termín „*tory*“ se odvodil z irského „*toraiġhe*“ čili irský loupežník. A toryové zase překřtili královy nepřátele na „*whigy*“.

Pokud vysvětlujeme pojem „*tory*“ nelze nezmínit ani pojem „*whig*“, neboť obě politická uskupení byla úzce spjata s tehdejšími událostmi a pro pochopení a objasnění vývoje a formování tehdejší politiky musíme vysvětlit původ pojmů obou. Výraz „*whig*“ odvozený od zkratky „*whigamores*“ pocházel zřejmě ze skotské gaelštiny pro skotské presbyteriány ; to implikovalo neschopnost se přizpůsobit a vzpouru. Tory v původním pojetí tedy znamenalo „lupič“ a whig se chápal jako „rebel“.³ Stoupenci obou směrů nebyli schopni pojmenovat sebe a tak dali jméno svým protivníkům a obě strany byly nadány výjimečnou schopností navzájem se urážet.⁴

Politický termín „*tory*“ vstoupil do anglické politiky během krize tzv. „Zákona o vyloučení“, bylo to v letech 1678 – 1681 za panování Karla II. Tento zákon usiloval o to, aby králův bratr Jakub, vévoda z Yorku byl vyloučen z možnosti dostat se na anglický trůn jakožto předpokládaný dědic, protože byl katolík. Toryové byli proti tomuto vyloučení, domnívali se, že stačí jeho moc omezit, zatímco whigové tento zákon podporovali, strach z katolictví udělal své.⁵ V obecném smyslu, toryové reprezentovali konzervativnější královské stoupence Karla II., kteří podporovali a hlásili se k silné monarchii, jako rovnováze k parlamentní moci a kteří viděli v politice whigů vůči koruně tendence, které mají okleštit monarchii od svých výsadních práv a ponechat korunu jako loutku zcela závislou na parlamentu.

1.2 Toryové na konci 18. století a v první polovině 19. století

Po dominanci whigů po téměř celé 18.století se v roce 1783 stává velmi významným vůdcem „strany toryů“ a ministerským předsedou William Pitt „mladší“.⁶ Toryové široce reprezentují zájmy obchodní třídy, venkovské šlechty a skupin

² VESELÝ, K. *Realie anglicky mluvících zemí*. Praha: Státní pedagog.nakladatelství, 1985, s.19.

³ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda , 1967, s. 11.

⁴ CHURCHILL, V. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl druhý, Nový svět*. Praha: Argo, Český spisovatel, 1998, s. 258.

⁵ *British Tory Party*: http://en.wikipedia.org/wiki/British_Tory_Party; 14.2.2008

⁶ Příloha II.

správních úředníků. Ačkoliv byl William Pitt „mladší“ označován za torye, on sám se vždy považoval za „nezávislého whiga“ a byl odpůrcem přesně vymezeného stoupenectví politického systému. Stoupenci Williama Pitta „mladšího“ nazývaní „The Pitties“, reprezentovali oponentní politický proud vůči „starým whigům“ a radikalismu rozpoutaného Americkou a Francouzskou revolucí.⁷ První prioritou Pittovy vlády bylo obnovit veřejné finance, vydrancované obrovskými náklady na americkou revoluci. William Pitt rovněž zavedl nové daně a tím snížil pašování a podvody. Rovněž zjednodušil celní a daňové poplatky. Jeho další zájmy byly imperiální a zahraniční. Britské zmnožené indické državy nutily vládu aby spíše než funkci obchodní měla funkci dohlížecí.⁸

Po těžkém období stranických zmatků spojených se všeobecnou nespokojeností toryové prošli základní transformací ovlivněnou Sirem Robertem Peelem, vůdcem toryů, který rozšířil program toryů, což vyjádřil ve svém dokumentu „Tamworthský manifest“ (1834). Je to fakticky jeden z prvních politických manifestů strany anglických konzervativců, který se výslovně obracel k „*té velké a vzdělané třídě společnosti, kterou zajímají mnohem méně stranické spory než udržení řádu a dobré vlády*“, (Peel, The Tamworth Manifesto)⁹. Konzervatismus jako takový může tedy být přitažlivý pro toho, kdo má odpor k myšlence politického stranictví. Paradoxně z tohoto odporu ke stranické politice vyrostla Konzervativní strana. Konzervatismus ovšem narazil na jiný odpor, a to byl chronický odpor k reformátorství, ale tomu zase právě dokáže čelit jenom dobře organizovaná strana.¹⁰

„Peelova“ strana přijala název „Konzervativní“. Historicky je jeho politický manifest považován za základ principů, na kterých je britská Konzervativní strana založena. Peel byl úspěšný, přitáhl voliče a po vyhraných volbách v roce 1841 dosedl podruhé do křesla ministerského předsedy.¹¹ Tyto události byly ovšem ve vleku jiných předchozích událostí. Když se whigové v roce 1830 dostali k moci, prosadili tzv. „Velký reformní akt“ (1832). Tato volební reforma zvětšila počet parlamentních míst pro průmyslové oblasti a zmenšila volební restrikce což mělo za následek větší počet voličů. Zákon dával volební právo drobným měšťanům ve městech a nájemcům statků na venkově.¹² Tento akt a řada dalších kroků změnily politickou scénu. Začala se zvětšovat působnost politických stran, které už nyní dosáhly až na místní úroveň.

⁷ *British Tory Party*: http://en.wikipedia.org/wiki/British_Tory_Party; 14.2.2008

⁸ *Historic Figures* :http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/pitt_william.shtml. 3.4.2008

⁹ SCRUTON, R. *Smysl konzervatismu*. Praha: TORST, 1993, s. 16.

¹⁰ SCRUTON, R. *Smysl konzervatismu*. Praha: TORST, 1993, s. 16.

¹¹ Příloha III.

¹² MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 379.

Stranická organizace konzervativců se vyvinula přímo z konstitučních a konzervativních asociací, které se začaly zakládat po celé zemi po tomto Reformním aktu.¹³ Ve všeobecných volbách, které následovaly po aktu se toryové propadli na pouhých 180 parlamentních míst. Konverze sira Roberta Peela k politice „volného obchodu“ vedla k jeho rezignaci z premiérského postu v roce 1846 a k rozštěpení strany. Moderní historie Konzervativní strany začíná s érou Benjamin Disraeli.

1.3 Disraeli a moderní konzervatismus

Vstupenkou Disraeliho do vyšší společnosti byl jeho intelekt, vzdělanost, houževnatost a nesporný talent. Stal se klíčovou osobností své doby navzdory skutečnosti, že aristokratická Anglie, ve které žil, byla plná předsudků a přehrad. Tento geniální řečník, syn židovského spisovatele, přestoupil v raném mládí na anglikánství a na jeho cestě do parlamentu ho neodradily ani čtyři volební porážky.

Disraeli zahajoval svou politickou cestu jako radikál ale je nutné dodat, že hranice mezi politickými směry nebyly příliš ostré. Disraeli považoval toryismus již za zastaralý, fakticky bojoval o přízeň voličů jako nezávislý kandidát s podporou radikálů.¹⁴ V říjnu 1832 v předvolebním projevu prohlásil: „*Jsem konzervativec, pokud jde o zachování všeho, co je dobré v naší ústavě, a jsem radikál, pokud jde o odstranění všeho, co je špatné. Jsem pro zachování majetku a respektování pořádku a odmítám stejně rozhodně vzněcování vášní davu i předsudků jednotlivců. Odmítám despotismus oligarchie i nadvládu davu. Budu vždy usilovat o co největší štěstí pro co největší množství lidí*“.¹⁵ Jeho politika uchovávat s vyjádřeným radikalismem se přitom nijak nevyklučovaly. Konzervativní touha uchovávat je slučitelná s jakýmkoli změnami pouze za předpokladu, že změna zároveň uchovává kontinuitu.¹⁶

Disraeli, později jako vůdce konzervativců, chtěl přetvořit Konzervativní stranu ve stranu moderní, která by nebyla jako stará strana toryů proti každé změně, ale která by respektovala staré anglické instituce tzn. monarchii, Sněmovnu lordů a anglikánskou církev.¹⁷ Přestože porážka přišla, whigové bezpečně zvítězili a Disraeli přišel o příležitost, neztratil ale odvalu. Uvažoval o spolupráci toryů s radikály a jasně formuloval zásady spolupráce aristokracie s lidovými vrstvami Další příležitost přišla

¹³ *Encyclopaedia Britannica, INC.* William Benton - Publisher; Chicago, London, Toronto; 1959
by Encyclopaedia Britannica, INC. str.289.

¹⁴ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 29.

¹⁵ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 30.

¹⁶ SCRUTON, R. *Smysl konzervatismu*. Praha: TORST, 1993, s. 25.

¹⁷ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 400.

v roce 1834. Potíže whigů vyvrcholily rezignací premiéra Greye a sestavením nové vlády byl pověřen sir Robert Peel. To znamenalo rozpuštění parlamentu a vypsání nových voleb. Disraeli ve své kandidatuře prohlásil, že je pro reformu administrativy a hospodářství a vyslovil se pro impérium na široké demokratické základně, vyjádřil se, že podporuje opatření a nikoli osobnosti a že bude podporovat Peela, pokud ten bude provádět ta „správná“ opatření. Politiku whigů označil jako nedůslednou a vyložil svou představu politické důslednosti: „*Je skutečností pánové, že státník je produktem své doby, dítětem okolností, výtvořem času. Státník je v podstatě praktický charakter a je-li povolán do úřadu, není na něm, aby zkoumal, jaké mohou či nemohou být jeho názory na tu či onu věc. Jeho povinností je pouze zajistit provedení potřebných, užitečných a nejúčinnějších opatření*“.¹⁸

V této chvíli to nebyl asi pouhý pragmatismus, ale spíše nepřímá podpora Peela a ospravedlnění jednoho jeho dřívějšího politického manévru. Ale manévry, a zvláště odvážné politické manévry, tvoří politiku, která mění historii. Disraeliho pozdější obrat ve prospěch reformních zákonů v sedmdesátých letech 19. století i Churchillovo spojení s liberály v roce 1904 jsou příklady politických manévru, které se příliš neshodují s ideologickým proudem konzervatismu. Spíše to byla souhra osobní motivace, osobních ambic i vlasteneckých pohnutek, nic, co by se mělo brát na lehkou váhu. Churchillův názor je, že skutečné vlastenectví někdy od lidí požaduje, aby v určité době jednali v rozporu i se svým vlastenectvím a přesvědčením.¹⁹

Disraeli, který usiloval o podporu radikálů i toryů, utrpěl již třetí porážku a pochopil, že sám nemůže prorazit, vstoupil tedy do politického klubu konzervativců s rozhodnutím sloužit pod Peelem. Ukončil svou nezávislost, ohladil svůj radikalismus a stal členem strany toryů. Peel vytvořil kabinet, který ovšem měl trvání jen několik týdnů a k moci se opět dostali whigové. Konzervativci dali Disraelimu příležitost v podobě kandidatury v Tantonu, kde se uvolnil na jaře roku 1835 poslanecký mandát. Volební výsledky podle očekávání nebyly příznivé a Disraeliho čtvrtá volební porážka už nebyla jenom jeho osobní záležitost, byla to už záležitost i jeho strany.

Disraelimu vadil fakt, že Peel vede stranu jejíž zásady moc nesdílí, liberalismus whigů totiž přitahoval Peela více a za těchto okolností bylo Disraelimu jasné, že nemůže vést konzervativce do účinného boje. Disraeli byl přece jen zásadový i přes veškerý pragmatismus. Lord Lynhurst (lord Lynhurst byl třikrát kancléřem²⁰ v toryovských

¹⁸ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 36.

¹⁹ NISBET, R. *Konzervatismus: Sen a realita*. Praha: Občanský institut, 1993, s. 9.

²⁰ Předseda (Speaker) Sněmovny lordů.

kabinetech) dal Disraelimu podnět, aby vytvořil ideovou platformu Konzervativní strany. Disraeli vytvořil spis o dvou stech stranách s titulem: „Obhajoba anglické ústavy“. Spis vyšel v prosinci roku 1835 a zaujímá klíčové postavení v dějinách britského konzervatismu, zároveň je základním politickým dílem Disraeliho. Disraeli dokáže srovnávat anglickou ústavu s ústavami Francie a Pruska a prokazuje značné znalosti dějin kontinentálních států i Spojených států amerických. Pro politickou polemiku je to neocenitelné. Magnu Chartu²¹ považuje za základ britských svobod a zdroj občanské rovnosti v zemi. Vývoj charakterizuje jako naplňování Magny Charty a její přizpůsobování novým poměrům. Jeho „Obhajoba anglické ústavy“ se ale poměrně jeví jako jednostranná s tendencí útočit hlavně na whigy. Hájí existenci Sněmovny lordů, která není nikomu zodpovědná a útočí na zjevné slabiny Dolní sněmovny, kterou whigští reformátoři označili „orgánem lidu“. K tomu poznamenává: *“Má-li být stav lordů nezávislý – a tak tomu bezpochybně je – komu potom odpovídá stav Dolní sněmovny?”*²² Disraeli dokazoval, že Dolní sněmovna není zástupcem lidu, ani ne jedné třídy, ale pouze určité sociální skupiny. Reformu z roku 1832 označil jako prospěchářské opatření strany whigů. Tak jak jsou whigové kritizováni, jsou pak toryové vyzdvihováni a neudržitelně idealizováni. Disraeli ale neoperuje nejasným pojmem „lid,“, to byla výtká směrem k whigům, kteří měli na mysli třídní výsady své omezené skupiny, ale hovoří o „národu“ a měl na mysli poměrně složitý systém práv a povinností všech skupin, vzájemnou závislost a podřízenost, a protože je přesvědčen o identitě zájmů celého anglického národa, apeluje na reformu strany toryů. Žádá, aby byl jasně vyjádřen charakter toryismu, aby byl obecně srozumitelný a pochopitelný a byl zbaven všech příměsí, které nejsou podstatné a brzdí jeho rozvoj. Chtěl vyřešit organizační otázky a vytvořit efektivní stranickou organizaci. Disraeli byl schopen jasně tyto otázky formulovat a předkládat.²³

1.4 Benjamin Disraeli v Dolní sněmovně

20. června 1837 nastupuje královna Viktorie na trůn, je rozpuštěn parlament a jsou vypsané nové volby. Disraeliho předvolební řeč byla působivá a obsahovala ostrý útok proti chudinskému zákonu z roku 1834. Ve své řeči označil cíl tohoto zákona za politický přehmat a mravní omyl, neboť vychází z principu, že ulevit chudým je

---

²¹ Magna Charta Libertatum: Velká listina práv a svobod, vydána r.1215 v Anglii.

²² PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 40.

²³ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 39-42.

dobročinnost. Disraeliho přesvědčení bylo, že chudí mají na to právo. A své pocity vyjadřuje jedinou větou : „*Domnívám se, že tento zákon zneuctil zemi více než kterýkoli jiný. Je mravním zločinem a politickým omylem a oznamuje světu, že v Anglii je chudoba zločinem.*“²⁴ Nelze to asi považovat za demagogii. Třída, které se Disraeli zastával neměla volební právo; nemohl tedy čekat nijaký prospěch. Spíše to tedy lze považovat za zásadu jeho toryovské demokracie a jeho aristokratický princip vlády, který předpokládal odpovědnost za životní podmínky lidu. Rok 1837 vynesl Disraeliho do Dolní sněmovny.

Disraeliho pozornost se obracela k chartismu, což bylo velké politické hnutí lidu. Chartismus byl výsledek nedůsledné parlamentní reformy z roku 1832, kdy reforma dala moc střední třídě. Drobná buržoazie tedy získala, naproti tomu lidové vrstvy postrádaly prostředky vlastního projevu. Bouřlivá tažení chartistů tedy skýtala až vážné nebezpečí.²⁵

Reakce anglických dělníků na reformu byl odklon od politiky a příklon k odborům a družstvům. Dělnictvo a část středních vrstev se spojily pod heslem lidové charty. Charta obsahovala šest požadavků, mj. např. všeobecné volební právo pro muže, tajné volby a utvoření volebních obvodů se stejným počtem obyvatel. Požadavek chartistů byl předložen parlamentu 12. července 1839. V parlamentní debatě Disraeli řekl, že nesouhlasí s chartou ale sympatizuje s chartisty. Zdůraznil, že aristokracie se má stát skutečným přítelem lidu a že dělnictvu by určitý podíl na politické moci by měl být poskytnut, neboť vykazuje velké pokroky v plnění společenských povinností. Disraeliho názor byl, že nárok, či právo na hlasovací právo neexistuje. Podle něho, hlasovací právo bylo výsadou za plnění povinností.²⁶ Návrhy chartistů byly v parlamentu zamítnuty. (novou volební reformu prosadil Disraeli až v roce 1867). Když se v lednu 1840 sešel parlament, předložila konzervativní opozice návrh na vyslovení nedůvěry vládě. Sociální problémy se staly prvořadým předmětem sporu mezi toryovci a whigy. Parlament byl svědkem debat, které přerostly v zásadní spor o ekonomickou politiku. Toryové napadali kvůli průmyslníků a whigové tvrdě zaútočili na statkáře. Vláda se dostala do úzkých a politika svobodného obchodu měla být východiskem, naproti tomu konzervativci hájili obilní cla. Nicméně parlament vyslovil vládě nedůvěru a byly vyhlášeny nové volby. Whigové byli poraženi a konzervativci zvítězili s heslem celní

---

²⁴ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 45.

²⁵ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 400.

²⁶ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 53.

ochrany. Disraeli kandidoval ve Shrewsbury a byl zvolen. Sir Robert Peel byl pověřen královnou 30. srpna 1841 aby vytvořil kabinet.

Konzervativní kabinet byl postaven před řešení naléhavých ekonomických otázek. Voliči vynesli politiky do vysokých postů aby prosadili svůj předvolební program, což bylo hájení celní ochrany. Paradoxem bylo, že vůdce konzervativců sir Robert Peel, měl spíše liberální cítění. Jeho zájmem tedy v podstatě nebylo konzervovat staré řády a instituce, systém práv a odpovědnosti ale ekonomické evangelium „*laissez faire*“.²⁷ Byla to předzvěst politických bouří a rozbrojů v Konzervativní straně. Kabinet připravoval pravý opak toho než čím byl vázán voličům. Peel zvolil pomalý a opatrný postup. Tato politika vyvolávala negativní reakce z jeho vlastních řad. Konflikt byl tedy neodvratný a byl dlouhý. Zpočátku vystupovali proti Peelovi jednotlivci, především Disraeli. Disraeliho osobnost se stala jakýmsi středobodem, kolem něhož se soustředila nespokojenost konzervativců. Fakticky se formovala třetí strana a to strana „ochranářů“. Jejím vůdcem se stal lord Bentinck ale duší byl Disraeli. Disraeli přestával být osamoceným útočníkem proti mocnému Peelovi a stával se mluvčím konzervativců. Peel při hlasování ztrácel kontrolu nad Konzervativní stranou a byl odkázán v parlamentu na hlasy whigů. Tímto způsobem mohl prosadit zákon o zrušení obilních cel.

Dolní sněmovna nakonec zákon o zrušení obilních cel prosadila. Ovšem musela prosadit i zákon o mimořádných opatřeních v Irsku, kde vládly nepokoje. „Ochranářům“ se tentokrát dostalo zadostiučinění, vládní návrh nebyl schválen a Peelova vláda byla poražena. 29. června 1846 Peel oznámil rezignaci kabinetu. Konzervativní strana byla definitivně rozštěpena a nedisponovala jasnou většinou až do roku 1874.²⁸

1.5 Modernizace Konzervativní strany

Disraeli si uvědomoval, že nová volební reforma je nezbytná stejně tak jako modernizace strany. Nejenom Disraeli ale i William Ewart Gladstone, vůdce liberálů si uvědomoval jak důležitá je reforma pro získání politického prospěchu. Prosazení zákona o reformě bylo výhradní záležitostí Disraeliho a po mnoha diskuzích a některých důležitých ústupcích liberálům si nechal Disraeli v roce 1867 odhlasovat v Dolní sněmovně

---

²⁷ *Encyclopaedia Britannica, INC.* William Benton - Publisher; Chicago, London, Toronto; 1959
by *Encyclopaedia Britannica, INC.* str.289; (z francouzštiny doslova – nechat dělat, činit).

²⁸ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 75-77.

volební reformu. Volební reforma zvýšila počet voličů asi o jeden milion a převážně z řad průmyslových dělníků. Volební právo ale stejně jako v roce 1832 záviselo na vlastnictví domů a na výši nájemného ale sazba se snížila převážně v malých městech.²⁹ Tento reformní zákon zvedl zájem o rozvoj místní stranické politiky. Začaly se postupně vytvářet místní stranické organizace a jejich úkolem byl volební boj.³⁰

Skutečnost rozšíření volebního práva představovala pro některé konzervativce „skok do tmy“. Disraeli však nepochyboval, nevěřil, že pracující Angličané jsou radikálové či hrozba pro stávající pořádek a řád. Nové voliče lákaly nejen ideje zachování tradic i kontinuity ale i myšlenky sociálního pokroku. Disraeli pochopil, že netečnost a nehybný konzervatismus mezi řadovými poslanci nepovede k volební převaze konzervativců. Proto musel prosadit změny ve vlastní straně a zároveň zvítězit u voličů.³¹ Disraeli „vyprostil“ věc konzervatismu z rukou nejvyšších aristokratických kruhů a usiloval o příliv lidového živlu. Tímto způsobem chápal „toryovskou demokracii“, pojem, který se stal respektovanou politickou silou. Zvrat v mocenské situaci byl podmíněn spojením Konzervativní strany s radikální reformou.

Reformní zákon z roku 1867 je mezníkem v dějinách Anglie, zavedl ve Velké Británii demokracii. Stal se historickým mezníkem, kdy nemajetní získali početní převahu nad majetnými při volbě do nejvyššího zákonodárského orgánu.³² Nedlouho po přijetí volebního zákona odstoupivší lord Derby předal své vůdcovské žezlo Konzervativní strany Disraelimu.

Disraeli usedl do křesla ministerské předsedy na deset měsíců. Rok 1868 přivedl však Konzervativní straně volební porážku. Konzervativci očekávali „loajalitu“ nových voličů, kterým dali hlasovací právo, liberálové byli ale aktivnější a nezapomněli zdůrazňovat své zásluhy na volební reformě. Disraeli podal demisi. Podle zvyklostí se očekávalo, že bude jmenován peerem a zaujme místo ve Sněmovně lordů. Jeho rozhodnutí však bylo dále vést Konzervativní stranu, která by byla jeho odchodem do Sněmovny lordů značně oslabena. Stal se tedy vůdcem opozice. Svou předvolební kampaň začal s velkým předstihem, než liberální Gladstone padl, a soustředil se především na sociální reformy a novou koncepci koloniální říše.³³

---

²⁹ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 401;

³⁰ ROVNÁ, L.A. *Kdo vládne Británii ?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s. 150.

³¹ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie*. Praha: Český spisovatel, 1999, s. 213.

³² PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 130.

³³ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie*. Praha: Český spisovatel, 1999, s. 213.

Disraeliho projev ve Free Trade Hall v Manchesteru v dubnu 1872 byl zásadním mezníkem v jeho kariéře a vývoji Konzervativní strany. Projev byl odpovědí na propagandu liberálů: *“Konzervativní strana je obviňována, že nemá volební program. Jestliže se programem rozumí plánovitě ničení církve a plenění statkářů, pak přiznávám, že program nemáme“*.³⁴ V programovém prohlášení ke konzervativní elitě vyzdvihl zásadní body: parlamentní systém vlády, který považuje za nejlepší na světě, situaci v zemi, která je důkazem kvality institucí, osobní svobodu, rozšiřování politických práv a svobodu nezávislého tisku. Zvláštním pozornost věnoval dělnictvu, zlepšení jejich životních podmínek, zdokonalení sociálního zákonodárství a konečně rozvinutí vzájemných sympatií mezi sociálními třídami. Chtěl mnoho zlepšit ve zdravotnictví, hygieně, čistoty vody a ovzduší. Později, v roce 1874, když usedl znovu do křesla ministerského předsedy, začal předvolební sliby bezodkladně plnit. Rok 1872 přinesl další zásadní projev, ten se pak stal programem Konzervativní strany a zároveň z něho vzešla koncepce moderního britského imperialismu. V tomto projevu pak Disraeli vyzdvihl tři hlavní úkoly: *udržet tradiční politické instituce, udržet a rozšířit koloniální impérium a zlepšit životní podmínky dělnictva*.³⁵

Ve volbách v roce 1874 dosáhli konzervativci vynikajícího vítězství. Disraeli byl přesvědčen, že prvořadým úkolem konzervativní vlády je zlepšení materiálních podmínek dělnictva. Předchozí liberální vládnoucí strana sice zanechala vcelku imponující zákonodárné výsledky, ale potřeby dělníků zůstávaly poněkud stranou. Liberální heslo *„laissez faire“*, znevýhodňovalo dělníka a stavělo podnikatele do role favorita. Bylo tedy na státu, aby dělníkům poskytl pomoc. Disraeli prohlásil, že: *„Ministr musí mít na zřeteli především zdraví lidu“*.³⁶ Vysloužil si sice ironizující poznámky od liberálů ale své předvolební sliby začal plnit fakticky ihned po uchopení moci. *„Zákon o odborech“* poskytl odborářům svobodu v jednání a legalizoval právo na stávkou. Tím vyňal odborové organizace ze *„zákona o konspiraci“*, který odborářskou činnost, jako např. stávkou hodnotil jako zločin. Další zákon o *„Veřejné výstavbě“* měl pomoci vyřešit bytový problém, fakticky nastavil státní regulaci a byl to první cílevědomý pokus o likvidaci brlohů zvaných *„slums“*. Následovaly zákony o *„Prodeji léků a potravin“* a zákon upravující *„Veřejné zdravotnictví“*, tyto zákony se staly základem zdravotních a hygienických norem. Disraeli byl schopen přesvědčit velkou část Konzervativní strany, že mezi potřeby prostých voličů patří zdravější životní

³⁴ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 149.

³⁵ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 152.

³⁶ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie*. Praha: Český spisovatel, 1999, s. 214.

podmínky i právo svobodně se vyjadřovat. Tento úkol nebyl lehký, proti sobě měl nejen liberály ale i část svého kabinetu. Důležité ale bylo, že straně vstúpil víru, že právě ona je schopna tyto nároky pracujících řešit a zabezpečit.³⁷

Disraeli se soustředil i na další důležitou část konzervativního programu a to byla nová koncepce koloniální říše. Gladstonova lhostejnost ke koloniím i rezervovaný postoj k evropským záležitostem působily negativně na společnost, která si význam britské říše začala více uvědomovat. Disraeli se těmto náladám dokázal skvěle přizpůsobit, což vyjádřil ve svém apelu: „*Bude-li koloniím přiznána samospráva, měla by jim být podle mého názoru přiznána v rámci mimořádně závažné vládní politiky upevnění a sjednocení impéria.*“³⁸ Mimořádně úspěšný by Disraeli v otázce Suezkého průplavu, kde byl provoz zahájen roku 1869, což ovlivnilo strategické postavení Velké Británie. Suezký průplav se stal klíčem k obchodním cestám do Indie a Číny. Liberální vláda propásla možnost nákupu akcií průplavu, což byla ztráta možnosti tento průplav kontrolovat. Disraeli v roce 1875 odkoupil od egyptského místokrále akcie za čtyři miliony liber, tím získal téměř polovinu všech akcií, které byly vydány. Většina akcií zůstala sice ve Francii ale i tak Británie získala část podniku s velkým strategickým významem.³⁹

Do Disraeliho politiky zasáhl konflikt Turecka, které bránilo své křesťanské provincie před mocenskými zájmy především carského Ruska. Jednou z prvotních zásad britské politiky bylo udržení svobodného spojení do Indie a to bylo možné po souši přes Turecko a nebo přes Suezký průplav, který se ovšem nesměl dostat do rukou nepřátel Turecka. Stál tedy na straně Turecka. Represe, které Turecko vyvolalo proti povstaleckým Bulharům, byly ovšem neúměrné, byly vypáleny celé vesnice, zabity tisíce lidí a došlo k hromadnému exodu obyvatelstva. Disraeli byl interpelován a přiznal, že vláda byla mylně informována. Byla to liknavost britských diplomatů v Turecku a špatná práce britského ministerstva zahraničí, že vláda nedostávala faktické informace o celé situaci. 11. srpna 1876 před odchodem z Dolní sněmovny, kterou už opustil navždy, prohlásil, že není důvod, aby Velká Británie nedodržovala své závazky: „*Naší povinností v této kritické chvíli je zachovat britské impérium.*“⁴⁰ Disraeli přijal

---

³⁷ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie.* Praha: Český spisovatel, 1999, s. 214.

³⁸ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie.* Praha: Český spisovatel, 1999, s. 214.

³⁹ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie.* Praha: Lidové noviny, 1993, s. 403.

⁴⁰ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli.* Praha: Svoboda, 1967, s. 175.

titul Earl of Beaconsfield, z politiky ale neodešel, ponechal si místo premiéra a stal se vůdcem Sněmovny lordů.⁴¹

Disraeliho vláda z let 1874 – 1880 byla mezníkem v osudech Konzervativní strany. Tento státník definoval liberální konzervatismus strany, rozšířil stranickou organizaci a díky jeho politice s strana stala přitažlivou pro odbory. V roce 1867 spojili konzervativci své místní organizace a vytvořili to, co se stalo ústředním pilířem organizace strany: „*Národní unii konzervativních a konstitučních asociací*“, (*The National Union and Constitutional Associations*), která se transformovala do „*Národní unie konzervativních a unionistických asociací*“ (*The National Union of Conservative and Unionist Associations*). Mezi lety 1867 – 1872 byl Disraeli úspěšný ve sjednocení „*Národní unie a Konzervativních ústředních kanceláří*“, (*National Union and Conservative Central Offices*).⁴² Navzdory programu sociálních reforem, nízkých daní a navzdory hře na národní strunu patriotismu, Konzervativní strana nebyla v následujících volbách úspěšná a díky ekonomickým problémům a díky Gladstonovi, který byl schopen oživit liberálního ducha, konzervativci prohráli ve volbách v roce 1880.

Jestliže byly překážky a neúspěchy, byly i úspěchy a pozice Konzervativní strany se stala v průběhu poslední čtvrtiny 19. století mnohem silnější. Už to nebyla pouze obhájkyně venkovské šlechty a aristokratických elit, stala se zajímavým a přitažlivým subjektem pro všechny komunity a byla to právě tato kombinace, která jí přinesla první období dominance mezi lety 1886 až 1906.⁴³ V červnu v roce 1885 po pádu Gladstonovy liberální vlády kvůli neschválenému rozpočtu sestavil kabinet konzervativní lord Salisbury. Vítězství konzervativců způsobil rozkol v liberální straně ale hlavním důvodem byl postoj irských poslanců parlamentu, kteří za slib ukončení politických represí hlasovali s konzervativní opozicí. Listopadové volby 1885 přinesly vítězství konzervativcům. Lord Salisbury zůstal ale v křesle ministerského předsedy pouze do ledna 1886, kdy jeho vláda oznámila plán schválení přísného represivního zákona.

V liberální straně se ovšem schylovalo k vážným rozporům a pozdějšímu rozpadu z důvodu otázky irské samosprávy *Irish Home Rule*.⁴⁴ Klíčovou postavou byl vůdce radikálních levicových liberálů Joseph Chamberlain, jehož tvrdé odmítavé

⁴¹ PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967, s. 175.

⁴² CROWSON, N. J. *Conservative Party (Great Britain)*, Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2007, <http://uk.encyclopedia.msn.com> © 1997-2007, 30.3.2008.

⁴³ BALL, S. A Brief History of Conservative party. <http://www.conservatives.com/tile.do?def=party.history.page> . 24.02.2008

⁴⁴ „*Domácí vláda*“, snaha o vytvoření domácí vlády v Irsku.

stanovisko zcela změnilo politickou scénu.⁴⁵ Tento liberální unionista vytvořil alianci s Konzervativní stranou, která dominovala politické scéně po dalších téměř 20 let. Do roku 1902 v čele s Lordem Salisburyem a od roku 1902 do roku 1905 s Arturem Balfourem.

1.6 Winston Churchill – jako konzervativec a liberál

V roce 1901 vstupuje do politiky Winston Churchill, který jako konzervativní poslanec za obvod Oldham získal křeslo v Dolní sněmovně. Konzervativní vláda se dostávala do potíží, stávala neoblíbenější a porážka ve všeobecných volbách se zdála být nevyhnutelná. Předáci Konzervativní strany „zahráli“ na národní strunu, kdy jako záminka posloužil válečný konflikt s Búry, tento politický tah měl úspěch v podobě vyhraných voleb v roce 1900. V roce 1901 po svém prvním parlamentním projevu se však Winston dostává do vážných rozepří s vlastní stranou. Protože prožil válečné tažení v Jižní Africe, projevil své sympatie s bojujícími Búry,⁴⁶ čímž pobouřil staré torye, dále napadl vládní návrh na zvětšení aktivní armády, domnívaje se, že tento postup je neefektivní z mnoha hledisek a dále se skupinou toryjských zastánců svobodného obchodu brojil proti vládní politice ochranných cel, která v podstatě měla zaplatit jihoafrickou válku. Politická roztržka byla zjevná a vyplynuly z ní následky.⁴⁷

Dne 31. května 1904 zasedl Winston do lavic liberálů. Nebyla to politická vypočítavost, vládní politika jeho vlastní strany byla v rozporu s jeho svědomím. Ve všech sporných otázkách, tzn. hlavně reforma armády, zacházení s domorodci v jihoafrické otázce, používání Číňanů k práci, spory o celní návrhy, sympatizoval s postojem liberálů než s postoji a činy jeho bývalé strany. Měl snahu o sociální zlepšení a vážný zájem o pokrok a reformu, kterou měli v programu liberálové a radikálové. Konec roku 1905 byl již pro toryjskou vládu neudržitelný. Komplikovaná situace byla důsledkem několika porážek v doplňovacích volbách a otevřených sporů mezi Balfourovci, Chamberlainovci a odpůrců cel na potraviny. Artur Balfour, vůdce konzervativců se vzdal úřadu a tím „de facto“ pobídnul liberály aby vytvořili vládu. Toryové mylně očekávali, že liberálové se neshodnou na politickém programu a ani nevytvoří vládu, která by měla potřebnou důvěru. Vůdce liberálů Campbell-Bannerman ale sestavil velmi silný ministerský sbor ze zkušených státníků, mezi nimi byl i waleský

⁴⁵ CHURCHILL, W. *Dějiny anglicky mluvících národů, Díl čtvrtý. Velké demokracie*. Praha: Český spisovatel, 1999, s. 225

⁴⁶ Búrové : holandsští sedláci usídlení v Jižní Africe , bojující o nezávislost na Británii.

⁴⁷ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek , 2006, s. 60.

advokát Lloyd George a pozdější velmi úzký spolupracovník Winstona Churchilla na politickém poli. Liberálové vsadili na důležitou kartu konstruktivní sociální reformy, například odstranění nezdravých bytů, reforma chudinského zákona, řešení problémů nezaměstnanosti a rovněž řešení otázky irské samosprávy (*Irish Home Rule*).⁴⁸

V lednu 1906 se konaly všeobecné volby ve kterých konzervativci utrpěli těžkou porážku. V novém parlamentu liberálové získali 379 křesel, 51 labouristé a pouhých 157 křesel konzervativci a liberální unionisté.⁴⁹ Konzervativci byli poté v opozici až do května 1915, kdy pod vedením Bonara Lawa, který vystřídal Artura Balfoura v roce 1911, vstoupili do vládní koalice s liberálem H. H. Asquithem. Již během krátkého působení v řadách liberálů si Churchill vysloužil slušný kredit, který ho dosadil na post náměstka pro kolonie. Nová vláda musela dát najevo, že jí zajímá jihoafrická otázka a nabídnout Búrům stejné postavení, které by odpovídalo Jihoafričanům britského původu. K této ožehavé otázce patřilo i zaměstnávání čínských pracovních sil v Transvaalu.⁵⁰ Bylo na Churchillovi aby tyto otázky v poslanecké sněmovně předkládal a obhajoval vládní politiku. I když Churchill v soukromí zdůrazňoval zajišťování a posilování britského vlivu v Jižní Africe, považoval zároveň za důležité vzbudit u Búrů sympatie k imperiálním cílům, jako se to podařilo u Francouzů v Kanadě a při dubnovém projevu v roce 1906 v Dolní sněmovně prohlásil: *“V přístupu k jihoafrické otázce panuje v této sněmovně zásadní rozpor. Zatímco my se domníváme, že by britská úřední moc měla stát v Jižní Africe pevně na obou nohou, vážení kolegové sedící na opačné straně se deset let snažili, aby se udržela na jedné. My však víme, že má-li se britské impérium v Jižní Africe udržet, musí to být se souhlasem Holanďanů“*.⁵¹ Rok 1908 přinesl změnu v řadách liberálů, Campbell-Bannerman byl v předsednictví vystřídán H.H. Asquithem, Churchill se stává členem kabinetu jako ministr obchodu a hlavním motivem proč se zhostil takového úkolu byl především boj proti nezaměstnanosti.

V roce 1909 předložil zákon o zprostředkovatelnách práce. To byl první krok, který vedl k zavedení pojištění pro případ nezaměstnanosti. V tomtéž roce prosadil i přijetí zákona o „Komisi pro řešení mzdových problémů zaměstnanců,, (*Trade Boards*). Tento zákon měl odstranit tzv. hladové mzdy, v oborech, kde zaměstnanci nebyli organizováni do té míry, aby byli chráněni. Churchill také inicioval návrhy

---

⁴⁸ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 65.

⁴⁹ *Encyclopaedia Britannica, INC*. William Benton - Publisher; Chicago, London, Toronto; 1959
by Encyclopaedia Britannica, INC. str.289.

⁵⁰ Transvaal: neoficiální kolonie založená Búry v Jižní Africe, Británie uznala nezávislost v r. 1852.

⁵¹ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 100.

zákonů o lodní přepravě, elektrickém osvětlení a pojišťovacích společnostech. Výjimečné bylo, že Churchill dokázal již dva měsíce po svém vstupu do kabinetu dokázat předložit plán reformy i zcela jiného resortu a to sice ministerstva války. Útočil na armádní rozpočet a do jisté míry napodoboval dřívější strategii svého konzervativního otce Randolpha Churchilla. Dle Churchilla nebyla armáda připravena na kontinentální válku a pro ryze koloniální účely byla příliš velká. S Lloydem Georgem napadl rozpočet námořnictva a bagatelizoval tvrzení, podle něhož Británie čelila riziku, že bude vtažena do války s Německem.⁵² Trochu ironií osudu bylo, že budoucnu jako první Lord Admirality prosazoval obrovské výdaje na modernizaci námořnictva. Tak tomu ovšem bylo, Churchill se přizpůsobil nové politické situaci, projevil své schopnosti a změnil postoje. V roce 1910 přechází Churchill z ministerstva obchodu na ministerstvo vnitra, to již v novém kabinetu H. H. Asquitha. Vypracoval zákon o úrazech na uhelných dolech, tzn. mělo být dbáno o záchranná zařízení, následoval zákon, který zajišťoval přísnější dohled nad uhelnými doly a zákaz práce chlapců mladších čtrnácti let. Vrcholem reformního díla byl zákon o pojištění, který byl přijat v roce 1911.⁵³

Zahraniční politika způsobila, že Churchill se musel odklonit od domácí politiky sociálních reforem a soustředit se na obranu říše a vojenskou strategii. Útočné úmysly německého císařství byly stále zřejmější. Agadirská krize⁵⁴ byla v podstatě katalyzátorem jeho odklonu. Churchill dosáhl toho, že se stal členem „Výboru pro obranu Británie“ a rychle se seznamoval se všemi vojenskými problémy. S podporou Lloyda George se stal prvním Lordem Admirality a nahradil tak dosavadního prvního Lorda McKennu, který neprokazoval náležitou strategickou obratnost v souvislosti s agadirským incidentem. V souvislosti s politikou rozšíření válečného loďstva a jeho modernizací se Winston dostával do dvojí palby ve sněmovně. Liberálové se značnou nelibostí sledovali jeho požadavky na výdaje pro válečné loďstvo, které potřebovali spíše na sociální reformy a konzervativci na něj nedůvěřivě pohlíželi jako na radikála, který chtěl kdysi na vojsku šetřit a je tudíž zavázán, aby námořní rozpočet snižoval.⁵⁵ Díky jeho prozíravosti a hlavně vytrvalosti bylo ale nakonec britské loďstvo připraveno na válku.

---

⁵² PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 127.

⁵³ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 79.

⁵⁴ Německý císař vyslal do marockého Agadiru dělový člun. Agadir byl zájmovou sférou Francie se kterou měla Anglie uzavřenou dohodu (*Entente Cordilale, 1904*) jako odpověď na německou námořní politiku.

⁵⁵ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 93.

1.7 Konzervativci v I. Světové válce – koalice s liberály

První světová válka transformovala pozici Konzervativní strany. Jako patriotická strana se těšila zvýšené popularitě, zvláště jako zastávce energického pokračování války. Těžila rovněž ze ztroskotání liberální vlády, která nyní nesla důsledky za nezdar a neúspěchy, které národ zažíval. V květnu 1915 konzervativci souhlasili se vstupem do koalice pod liberálním ministerským předsedou H.H. Asquithem. Pro Churchilla to znamenalo odchod z postu prvního Lorda Admirality, protože jako „zrádce“ byl pro konzervativce zcela nepřijatelný a k tomu ještě přispěl stín nevydařené válečné operace v Dardanelách.⁵⁶ Kabinet se ovšem velmi těžko rozhodoval a ani nebyl schopen vymyslet nějaký strategický plán, co se týkalo lodního dovozu a potravin, přestože byla situace velmi vážná. V roce 1916 konzervativní vůdci znepokojeni touto válečnou situací podpořili nahrazení Asquitha za energičtějšího a rozhodnějšího liberála Lloyda George. Lloyd George se snažil prosadit Churchilla zpět do vlády, nicméně stále narážel na odpor konzervativců. Zvrat nastal až v roce 1917, kdy 16. července Lloyd George povolal Churchilla do vlády, po získání „neutrality“, Bonara Lawa a jmenoval ho ministrem pro výzbroj. Okamžité vlně nevole ale stejně nezabránil. List „Morning Post“ se podle očekávání nechal slyšet v podobě nesmiřitelné kritiky a charakterizoval takto Churchillovo jmenování: *“Přestože jsme ještě nevynalezli nepotopitelnou loď, nepotopitelného politika už máme..., s jistotou očekáváme, že bude i nadále pokračovat ve svých kolosálních omylech na účet celého národa“*.⁵⁷ Reakce konzervativních politiků měly poněkud větší váhu. Lord Derby, ministr války pohrozil rezignací a narychlo svolaný obchodní výbor asi šedesáti řadových konzervativních poslanců vyjádřil důrazný nesouhlas s tímto krokem. Bonar Law, vůdce konzervativců obdržel seznam několika stížností vůči jmenování Churchilla do vládní funkce. Celá tato situace se začala přetvářet do podoby ministerské krize. Protestní hlasy začaly pomalu utichat až po vystoupení Bonara Lawa, který se nedomníval, že by se Churchill měl stát příčinou pádu koalice. Tento politický rozruch ale pomohl Churchillovi uvědomit si jak je ve skutečnosti neoblíbený.⁵⁸ Konzervativci v letech 1916 – 1918 zastávali větší podíl v restruktulizované koalici a poskytovali významnou podporu svými členy „back – benchers“⁵⁹ v Dolní sněmovně.

⁵⁶ Dardanely: úzký průliv v severozápadním Turecku, místo katastrofální porážky britských vojsk v I. svět. válce v důsledku chybné vojenské strategie.

⁵⁷ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 239

⁵⁸ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 239.

⁵⁹ „Back-bench“ : zadní lavice, zde sedí začínající nebo méně významní členové parlamentu.

1.8 Konzervativci a Winston Churchill po I. světové válce

V roce 1918, po vítězství v I. světové válce, byl Lloyd George na vrcholu své popularity. Bonar Law, vůdce Konzervativců bez váhání souhlasil s pokračováním koalice aby tak vyřešila problémy s nastolením míru a rekonstrukce. Všeobecné volby v roce 1918 pak „potvrdily“ tento požadavek a umožnily koalici pokračovat v politice. Zatímco před volbami stranický aparát konzervativců podporoval vládu, liberálové s Asquithem zůstávali v opozici. Koalice ve volbách získala naprostou většinu a liberální strana se beznadějně rozštěpila.

Rok 1918 přinesl ve vnitřní politice i pozoruhodnou změnu v podobě volebního zákona, který zaváděl všeobecné hlasovací právo. Znamenalo to volební právo pro 74 % všech dospělých obyvatel nad 21 let a volební právo žen nad 30 let. Dodatek z roku 1928 dal potom volební právo všem dospělým obyvatelům a rovné volební právo mužů i žen nad 21 let.⁶⁰ Po uzavření příměří byla válečná výroba zastavena a po volbách se Churchill stal ministrem války ve vládě Lloyd George, kde na něj čekal těžký úkol s provedením demobilizace. Později se stává v roce 1921 ministrem kolonií a v této funkci dosáhl po velkém úsilí, spolu s ministerským předsedou Lloydem Georgem, podepsání smlouvy s irskými předáky Sinn Feinu,⁶¹ podle níž, za cenu míru a samosprávy, jih Irsko svolil, aby britská vláda udržovala námořní základny v některých irských přístavech. Irský sněm tuto smlouvu ratifikoval a zřídil ústavní vládu.⁶² Koalice se ale postupně stávala nepopulární po ekonomické depresi a politických neúspěších v letech 1920 – 1921 a to hlavně mezi konzervativními členy parlamentu, rovněž z místních konzervativních sdružení přicházely rezoluce žádající nezávislou konzervativní politiku.

V březnu 1921 Bonar Law rezignoval ze zdravotních důvodů a vůdcem konzervativců se stává Austen Chamberlain. Jeho přístup byl ale příliš autokratický a neflexibilní. Byl tedy odstaven na setkání konzervativních členů parlamentu 19. října 1922 v *Carlton Clubu*.⁶³ Konzervativní ministr Stanley Baldwin přemluvil Bonara Lawa aby podpořil snahy, které by vedly k pádu koalice. Zásah Lawa měl nakonec rozhodující vliv a přítomní na setkání v *Carlton Clubu* nakonec hlasováním „ukončili“ existenci koalice. Lloyd George podal demisi a ministerským předsedou se stal Bonar Law. Ve všeobecných volbách, které následovaly, vystupovali již konzervativci

⁶⁰ ROVNÁ, L.A. *Kdo vládne Británii ?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s.203.

⁶¹ Sinn Fein : irská nacionalistická strana (Sinn Fein = překl. My sami).

⁶² THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 153-155.

⁶³ *Carlton Club*: nejstarší a nejlitnější klub konzervativců. Založen 1832 jako „politická organizace“.

samostatně jako obháje své pravicové politiky. Předvolební boj byl zmatený a v podstatě fungoval ve prospěch konzervativců. Politické skupiny středu a levice bojovaly jednak proti sobě, jednak proti konzervativcům, což bylo už předem odsouzeno k neúspěchu. Konzervativci, kteří dostali „pouze“ 40 procent hlasů, což znamenalo 344 křesel, měli jasnou většinu v parlamentu.⁶⁴

Churchill, který po pádu koalice předpokládal neprodlené vyhlášení všeobecných voleb, měl už v té době připravené prohlášení vyjasňující jeho politickou pozici. Kandidovat se chystal coby „*liberál a stoupenec volného obchodu*“, zároveň však žádal voliče, aby mu umožnili spolupracovat s realisticky uvažujícími a progresivními konzervativci.⁶⁵ Jeho volební kampaň v obvodě Dundee ale nebyla úspěšná a Churchill se dostává do politického vakua.. Jeho „národně liberální“ strana neměla pevný politický základ. Byla spojnicí mezi toryi a liberály a Winston Churchill, který předvídal nebezpečí rozpadu na pravé a levé křídlo, hledal proto oporu u liberálů a pokrokových toryů. Jeho strana středu byla ale neživotaschopná a proto volby roku 1922 ukončily její existenci.⁶⁶

V květnu 1923 rezignoval Bonar Law na svůj post ministerského předsedy ze zdravotních důvodů a jeho nástupcem se stal Stanley Baldwin. Baldwin se snažil znovu sjednotit svou stranu tím, že opět otevřel otázku celní reformy, která měla pro stranu před válkou tak katastrofální důsledky, nicméně zastával názor, že za stávající úrovně nezaměstnanosti a bídy by mohla mít u voličů kladnou odezvu. V listopadu 1923 rozpustil Baldwin parlament a zemi opět čekaly všeobecné volby.

Politický vývoj vrátil Churchilla do politické arény a rovněž způsobil posun v jeho smýšlení. Především ho jako zarytého antisocialistu krajně znepokojil nástup labouristů za podpory liberálů. Postoj liberálního vůdce Asquitha, který souhlasil s „experimentem“ labouristické vlády, Churchilla vyděsil a nic ho již nezastavilo v jeho antisocialistickém tažení. Do doplňujících voleb v březnu 1924 již vstupoval jako nezávislý antisocialista, který již hledá podporu u konzervativců. Ve svých projevech upozorňoval na nebezpečí socialismu a na klamnou umírněnost současné labouristické vlády: „*Jak dobře se socialistické vládě daří! Jak skromná a obyčejná je! Tento nablýskaný povrch nemá nic společného s divokými proudy, které, jak víme, burácejí vespod*“.⁶⁷ Přesto že v těchto volbách byl Churchill ještě neúspěšný, úspěch se dostavil poté, co ho konzervativní asociace v Eppingu přijala oficiálně za svého kandidáta

⁶⁴ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 159.

⁶⁵ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 290

⁶⁶ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 160.

⁶⁷ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 298-301

22.září. Na základě kompromisu vystupoval jako „konstitucionalista“, protože asociace mu neumožnila nezávislou kandidaturu z obavy ze ztráty voličů. Po pádu labouristické vlády v říjnu 1924 se Churchill vrátil do Dolní sněmovny. Po jistém váhání ho Stanley Baldwin jmenoval kancléřem pokladu. Jedním, kdo Churchilla navrhnul do tohoto vysokého postu byl pozdější ministerský předseda Neville Chamberlain.⁶⁸ Na Churchilla jako kancléře pokladu čekalo mnoho problémů k vyřešení, které byly pozůstatkem první světové války. Byly to především vysoké částky válečných dluhů a válečnou inflací znehodnocené obraty.

Úkolem Baldwinovy vlády byl boj proti revoluci, kde mohl počítat s naprostou podporou Churchilla, který se obával extrémního socialismu. Na příznivce levice totiž působilo dění ruské revoluce, takže bylo možné slyšet teorie o komunistické revoluci, odstranění reakcionářského kapitalismu a nastolení nového řádu. Baldwinově konzervativní vládě šlo především o to, aby navrátila zemi do starých konvenčních kolejí. Ovšem metody, s nimiž se Baldwin vyrovnával s těmito nebezpečnými tendencemi, se příliš nezamlouvaly temperamentnímu Churchillovi. Baldwinova vláda se dostávala postupně do hospodářských problémů. Churchill vyhlásil svůj první rozpočet a ohlásil návrat ke zlaté měně. Londýnské City bylo přesvědčeno, že návrat ke zlaté měně je předpoklad i k návratu k předválečné prosperitě. V praxi to znamenalo, že snížení hodnoty libry za hranicemi v roce 1924 bylo asi desetiprocentní, což bylo více než pokles její hodnoty v Británii. Obnovení zlaté měny znamenalo zdvihnout hodnotu libry a to provedením deflace v podobě snížení cen britského zboží a snížení mezd. Ekonom J. M. Keynes⁶⁹ varoval před touto politikou, Churchill ale pokračoval ve svém kurzu. Varování Keynesa bylo opodstatněné a jako první pocítily následky politiky deflace uhelné doly, protože nárůst cen uhlí ztěžoval jeho prodej v zahraničí, a tento průmysl se dostal do hospodářských potíží. Snížení mezd bylo pro horníky nepřijatelné a vypukly stávky.⁷⁰ Trvalá krize vyústila ve velkou nezaměstnanost, která se stala příznačným rysem sociálního života v Británii.

V roce 1929 se konaly všeobecné volby, ve kterých zvítězili labouristé se svým programem řešení nezaměstnanosti. Konzervativci se svými 260 křesly byli druzí, zato liberálové s 58 mandáty zcela propadli.⁷¹ Labouristé ale pod vedením Ramsaye McDonalda nebyli schopni zvládnout krizová léta 1929 – 1931. Taktizující McDonald po odstoupení svých ministrů vytvořil novou „národní vládu“, ve které měl své tři

⁶⁸ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 308

⁶⁹ John Maynard Keynes (*1883 - †1946), britský ekonom, zastánce intervence státu do ekonomiky.

⁷⁰ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s.165-169.

⁷¹ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s.177.

labouristy, kterou pak doplnil o konzervativce a liberály. Nouzová vláda měla rychle schválit nouzový rozpočet. Po schválení rozpočtu a zákonu o úsporách, který drasticky snižoval výdaje na sociální služby, mzdy, penze a především na podpory v nezaměstnanosti, rozpustil McDonald parlament a vyhlásil všeobecné volby, aby se udržel s novou vládou u moci. Volby přinesly naprosté vítězství Konzervativní straně a tak se toryové vrátili k moci v roce 1931 pod heslem „národní vlády“. Reálná moc zůstala v rukou Baldwina.

Následující roky 1931 – 1935 lze charakterizovat jako úspěšné vzkříšení britského hospodářství, o což se i velkou měrou zasloužil energický ministr financí Neville Chamberlain. Použitá metoda byla celkem jednoduchá. Anglie se musela vzdát zlaté hodnoty libry. Anglické zboží bylo rázem levnější a tím vhodnější pro vývoz., to bylo doprovázeno faktem, že se výrazně nezvyšovaly mzdy.⁷² Po volbách v roce 1931 se pro Churchilla ministerské křeslo nenašlo, příštích osm let působil dále jako člen konzervativní většiny, která měla oporu vlády ale zároveň působil i jako osamocený kritik a opozičník vůči předákům své vlastní strany.

Jedním z hlavních politických námětů Churchilla pro parlamentní projevy byla otázka indické ústavní reformy. Národně osvobozenecý boj, který v Indii probíhal od první světové války donutil britské vládní kruhy, zda by neměly špičkám indických statkářů a buržoazii poskytnout určitý díl na řízení indických vnitřních záležitostí. Churchill zahrnul útoky na všechny, kdo byli ochotni přijmout návrhy na reformu správy v Indii. Vyrazil do boje nejen proti liberálům, labouristům, ale i proti vedení vlastní strany v čele s Baldwinem. V roce 1933 se otázka indické ústavní reformy opět dostala do popředí zájmu. Vládní „bílá kniha“ obsahovala plán návrhu na zřízení volené federální vlády pod podmínkou, kdy polovina indických států, hodnoceno podle počtu obyvatel, přislíbí této vládě podporu. Postoj Churchilla a jeho obavy z indického nacionalismu byly ale do jisté míry oprávněné. Jeho obavy pramenily z předvídání možného konfliktu mezi různými náboženskými obcemi v okamžiku odchodu britských sil z tohoto subkontinentu - konflikt, který nakonec vyústil v roce 1947 rasovým a náboženským krveprolitím po rozdělení Indie. Výsledkem Churchillova dlouhotrvajícího zápasu proti ústavní reformě bylo zdržení přijetí nové ústavy o několik měsíců a posílení záruk proti vládě většiny, což mělo za následek umocněného nepřátelství indické kongresové strany, která zastupovala většinu politicky aktivní střední třídy. U indických princů se vzbudily pochybnosti, zdali je moudré k federaci

---

⁷² MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993, s. 431.

vůbec přistoupit. Tyto a další faktory zkomplikovaly možnost ustanovení volené centrální vlády ještě před vypuknutím druhé světové války v roce 1939. Na otázku, zdali by předkládaná ústavní reforma fungovala, byla velmi těžká odpověď. Churchill byl nakonec obviněn z promarněné příležitosti zachovat jednotnou Indii.⁷³

V roce 1935 Stanley Baldwin nahradil ve funkci ministerského předsedy Ramsaye McDonalda. Baldwin Churchilla na seznam svých nejbližších spolupracovníků nezařadil. Přetrvávající zášť uvnitř strany „odsunuly“ Churchilla prozatím do členství v podvýboru pro výzkum v oblasti letecké obrany. Baldwin se rozhodl svolat všeobecné volby na podzim roku 1935. Konzervativci vstupovali do voleb s programem kolektivní bezpečnosti zaštiťované Společenstvím národů. Churchill neměl nic proti tomuto programu, pouze se lišil v odmítání o nové smlouvě o odzbrojení a v důrazu na potřebu spolupráce se Spojenými státy. Kandidoval opět v Eppingu proti liberálnímu a labouristickému kandidátu. Z tohoto klání vyšel naprosto vítězně s 34 849 hlasy oproti 14 430 hlasům pro liberála a 9 758 hlasům pro labouristu. Získal na svou stranu všechny konzervativní hlasy. Voliči se rozhodli jej „netrestat“ za jeho předchozí nezávislé vystupování.⁷⁴

Měnicí se situace v Evropě způsobená stále sílícím vlivem Hitlera přiměla Churchilla věnovat větší pozornost otázkám mezinárodních vztahů a zbrojení. Už v roce 1930 podpořil myšlenku maďarského aristokrata hraběte Kalergiho na vytvoření „Spojených států evropských“, ale s jistou dávkou zdrženlivosti ohledně role Británie v tomto společenství. Ještě v roce 1931 byl přesvědčen o malém riziku vypuknutí války v následujících „mnoha letech“. V roce 1932 už ho ale silně znepokojovaly válečné nálady v Německu. S nástupem Hitlera k moci v lednu 1933 byl Churchill jeden z prvních, kdo odsoudil zločinnou podstatu nového Hitlerova režimu: „*S překvapením a obavami sledujeme prudký nárůst kruté dravosti a válečného ducha, nemilosrdné nakládání s menšinami a upírání v civilizované společnosti běžné ochrany velkému množství jedinců výhradně na základě jejich rasy.*“⁷⁵ Churchill si uvědomoval slabou sílu britského letectva, ve skutečnosti bylo až pátým nejsilnějším letectvem na světě. Naplánované výdaje v rozpočtu na rok 1934 pro letectvo byly směšně nízké. Začal tedy apelovat na Baldwina, který sice ještě v té době nebyl ministerským předsedou, nicméně coby vůdce konzervativců, kteří vždy měli eminentní zájem na zachování britské vojenské síly, se nezříkal odpovědnosti a přislíbil učinit opatření, aby britské

⁷³ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. s. 372-379.

⁷⁴ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. s. 389.

⁷⁵ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. s. 381-382.

letectvo nehrálo podřadnou roli ve vztahu k ostatním zemím. Přestože Británie ještě v roce 1935 disponovala větší leteckou silou než měla německá Luftwaffe, Churchill se naprosto nemýlil v předpokladu, že německá produkce získá brzy na tempu a nechá Británii za sebou.⁷⁶ Churchillova vystupování v parlamentu v roce 1936 dostála určitých změn a nabývala odlišných kontur. Jevil se jako mnohem konstruktivnější, nebyl s vládou v otevřeném sporu a sněmovna mu naslouchala s větší trpělivostí.

1.9 Neville Chamberlain versus Winston Churchill

V roce 1937 se Baldwin vzdal předsednictví vlády a jeho nástupcem se stal kancléř pokladu Neville Chamberlain. O tom, co všechno by následovalo, kdyby se ministerským předsedou stal Churchill, by se vedla těžká polemika. Nebýt jeho roztržek s Baldwinem, byl by žezlo premiéra převzal bezesporu Churchill a „*dějiny Británie by byly méně poskvrněné a historie Evropy méně tragická*“⁷⁷, domnívají se nejen historici a politologové. Chamberlain, nyní jako vůdce konzervativců a ministerský předseda mohl přivést Churchilla do vlády. Chamberlain se však obával Churchillovy silné osobnosti a pravděpodobnosti, že Churchill si dobude v kabinetu silné a „nezvladatelné postavení“. Rysem Chamberlainovi osobnosti bylo, že na rozdíl od Baldwina držel nad ministry mnohem pevnější ruku a osobně chtěl mít kontrolu nad každým resortem, který si zvolil. Na základě tohoto postoje, pak rezignoval ministr zahraničí Anthony Eden, který od svého předsedy vyžadoval mnohem přímější linii v otázce politiky vůči Itálii. Chamberlain sám potom převzal vedení zahraničních záležitostí. 16. dubna 1938 byla podepsána anglicko-italská dohoda, ve které Británie „*de iure*“ uznala dobytí Habeše a jako „odměnu“ dostal příslib přátelství. Edenova rezignace odstartovala další období neshod mezi Churchillem a vládou. Značnou vinu na tomto stavu nesl samozřejmě Chamberlain svou aktivní politikou ustupování „*appeasementu*“ diktátorům a agresorům, ve snaze dílem vyhnout se budoucím konfliktům a dílem snížit alespoň počet nepřátel Británie.⁷⁸

Zhoršování mezinárodní situace zhoršovalo i situaci v britském parlamentu. Německá anexe Rakouska a vyhrocení situace Československa, které se dostávalo do kleští nacistického Německa, postavily Churchilla opět do opozice vůči Chamberlainovi. Churchill v důležitých otázkách vládu nepodporoval a spolu s dalšími

⁷⁶ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. s. 381-384.

⁷⁷ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006. s. 209.

⁷⁸ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. s. 401-402.

vládními poslanci se hlasování raději zdržel. Mise lorda Runcimana, kterého vyslal do Československa Chamberlain, aby našel kompromisní řešení s československou vládou v otázce německých menšin zkrachovala a rozhořel se spor mezi Churchillem a vládním kabinetem o to, jak dál pokračovat.

Z Runcimanovy zprávy britské vládě vyplynulo, že spoužití Čechů a Němců v jednom státě je v podstatě vyloučené. Tento závěr jenom potvrdil Chamberlainovo stanovisko, že vyhovět Hitlerovým požadavkům na připojení pohraničního území Československa k Německu bude nevyhnutelné.⁷⁹ Churchill apeloval na lorda Halifaxe, ministra zahraničí, aby Británie společně s Francií a Ruskem zaslala Německu poselství, jež by vyjadřovalo „zájem na mírovém řešení československé otázky“, ale také upozornění, že případná německá invaze do Československa by „vznesla zásadní otázku“. Krize se vyhrtila do té míry, že Chamberlain se rozhodl přistoupit k předem připravenému plánu a navštívit osobně Hitlera 15. září 1938 v bavorském Berchtesgaden, kde mu již Hitler předložil požadavek na postoupení celého území osídlené československými Němci. Bylo na Chamberlainovi aby přesvědčil britskou a francouzskou vládu a v neposlední řadě přinutit k těmto podmínkám i vládu Československa. Churchill byl šokován tímto vývojem a považoval tuto politiku za naprostý kolaps západních demokracií před nacistickou hrozbou použití síly. Následná další osobní schůzka Chamberlaina a Hitlera v Godesbergu, kde již Hitler tvrdě diktoval okamžitou okupaci německých oblastí německými vojáky a posléze podepsání mnichovské dohody čtyřmi vůdci, Hitlerem, Daladierem,⁸⁰ Mussolinim a Chamberlainem definitivně okleštilo Československo. Obsazení zbytku Československa 15. března 1939 bylo dovršením tragedie a předzvěstí konfliktu, který otřásl zpočátku celou Evropou a následně celým světem. Chamberlain, který „přivezl mír“, sice na pouhých jedenáct měsíců, si ale obstaral tímto aktem oblibu u britských občanů. V Británii zavládla úleva, ale o to více se vystupňovalo napětí mezi konzervativními odpůrci Mnichova a jejich promnichovskými kolegy. Churchill musel čelit kritice zaznívající z konzervativní asociace ve svém volebním obvodu. Přestože v zimě 1938 – 1939 bylo celkem jasné, jaké nebezpečí skýtá Hitler a samotný Chamberlainův kabinet už podnikal přímé kroky, zvýšilo se tempo zbrojení a věnovala se mnohem větší pozornost ohledně připravenosti na případné nálety, většina obyvatel Británie byla stále přesvědčena o správnosti kroků Chamberlaina, když v září 1938

---

⁷⁹ MORAVCOVÁ, D. *Dějiny země Koruny české. Hlava čtvrtá*. Praha: Paseka, 1992. s. 187.

⁸⁰ Édouard Daladier: francouzský předseda vlády v letech 1933-34 a 1938-40.

odvrátil válečnou hrozbu a průzkumy veřejného mínění potvrdily nadpoloviční podporu.⁸¹

1. září 1939 byla vyhlášena v Británii všeobecná mobilizace, tedy v den, kdy Německo zahájilo invazi do Polska. Téhož dne v odpoledních hodinách pozval Chamberlain do Downing Steet č.10 Churchilla, kterému nabídl místo ve válečném kabinetu skládajícího se ze šesti ministrů. Rovněž zvažoval sestavení koaličního kabinetu za účasti liberálů i labouristů ale protože ještě neměl potřebný souhlas od představitelů obou politických stran, Churchillovo jmenování muselo být odloženo do vyřešení této otázky. Churchill dostal nabídku na post prvního Lorda Admirality od Chamberlaina 3. září po debatě v parlamentu, fakticky v den, kdy Británie vstoupila do válečného stavu s Německem. Chamberlain oznámil Churchillovi, že zahrnul do válečného kabinetu ministry vojenských rezortů. Winston Churchill tuto nabídku bez váhání přijal.⁸²

Neúspěšné britské válečné operace v Norsku v dubnu a květnu 1940 vyvolaly roztrpčení nad Chamberlainovou neschopností rozhodovat v kritických otázkách a „de facto“ vést národ ve válce. Byl podroben zdrcující kritice nejen ze strany opozice ale i z vlastních konzervativních řad. Když došlo k hlasování o nedůvěře, 39 přívrženců vlády včetně 33 konzervativců přešlo k opozici, přestože toryové si přísně hlídali stranickou disciplínu.⁸³ Ve dnech 9. a 10. května se Chamberlain ještě pokusil vyjednávat s vůdci liberálů a labouristů o vstupu do vlády. Obě strany ale podmínily svou účast odstoupením Chamberlaina. Chamberlain odstoupil a král pověřil vedením vlády Winstona Churchilla. Winston Churchill vystoupil poprvé v parlamentu jako ministerský předseda 13. května 1940. Do historie vstoupila jeho památná řeč: „*Chtěl bych říci sněmovně to, co jsem řekl těm, co vstoupili do vlády. Čeká nás jenom krev, práce, slzy a pot.*“⁸⁴ Winston Churchill dovedl svou zemi k vítězství v roce 1945.

---

⁸¹ PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 406-408.

⁸² PELLING, H. *Winston Churchill*. Praha: Levné knihy Kma, 2006, s. 436-437.

⁸³ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 243.

⁸⁴ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006, s. 245.

2. Britská Konzervativní strana od roku 1945 do současnosti

2.1 Poválečný vývoj Konzervativní strany do roku 1964

Výsledky prvních poválečných voleb byly velmi překvapivé a to hlavně pro Winstona Churchilla. Konzervativní strana utrpěla citelné ztráty ve srovnání s rokem 1935. Počet konzervativních poslanců se zmenšil na 213 z původních 432 a počet voličů se snížil z 11,8 milionu na 9,9 milionu.⁸⁵ Labouristé se svými 393 křesly vyšli z voleb jako jasný vítěz. Výsledek voleb byl ovlivněn celkovou náladou obyvatelstva v bezprostředním poválečném období a atraktivita socialistických myšlenek slavila své úspěchy. Churchill vyhlásil program konzervativců již březnu 1943. Čtyřletý plán reforem, který mj. zahrnoval všeobecné pojištění, školství, zdravotnictví, ale i finanční reformy a rozšířený podíl státu na vlastnictví monopolu, byl ve své podstatě koaličním programem, který se sice setkal s pochopením progresivního křídla konzervativců, avšak s pochybnostmi konzervativních vůdců s čele s Churchillem. Churchill se navíc dopustil velké politické chyby, když ve svém projevu vysílaném rozhlasem 4. června 1945 naznačil příbuznost britského socialismu a německého národního socialismu. Tím rozčaroval voliče a tento projev měl bezesporu negativní dopad na volební preference.⁸⁶

Porážka konzervativců v roce 1945 byla jednou z nejtěžších, pouze srovnatelná s rokem 1906 a potom mnohem později s rokem 1997. Konzervativní politické elity měly následující šestileté období na to jak získat opět důvěru a jak nalézt oporu veřejnosti pro propagaci konzervativních hodnot. Popularita socialistických řešení problémů labouristů byla veliká a k tomu úměrně stoupal pesimismus konzervativců, kteří přestávali věřit tomu, že by mohli navrátit politiku založenou na klasických konzervativních hodnotách. Mnoho konzervativců bylo navíc přesvědčeno o tom, že návrat k moci bude podmíněn pouze přijetím některých principů a novot zavedených labouristy. Avšak hospodářská recese v roce 1947 spojená s rostoucí nespokojeností s labouristickou vládou vrátila konzervativcům optimismus a tolik potřebnou sebedůvěru.

Konzervativci se vrátili k moci ve volbách v roce 1951. Tato vítězná éra trvala 14 let a končila až volební porážkou v roce 1964. Konzervativci získali v těchto volbách 321 křesel, labouristé 295. Winstona Churchilla postupně vystřídali v premiérském

---

⁸⁵ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999. s. 13.

⁸⁶ THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006. s. 318-320.

křesle Anthony Eden, Harold Macmillan a Alec Douglas-Home.⁸⁷ Padesátá léta lze charakterizovat jako léta, která přeměnila britské válečné hospodářství ve standardní tržní hospodářství. Konzervativci kladli silný důraz na „silné finance“, ale přesto se nebránili akceptovat základní keynesiánské⁸⁸ poučky. Vláda usilovala o vyrovnaný rozpočet a vyrovnanou obchodní bilanci. Churchillova vláda měla v některých aspektech podobné cíle jako vláda předchozí. Jeden z nejdůležitějších cílů bylo udržování „zaměstnanosti“ v keynesiánském smyslu a zabezpečení hospodářského růstu. Churchill akceptoval koncept smíšeného hospodářství složený jak ze státního tak ze soukromého sektoru. V žádném případě zde neexistoval záměr či pokus narušovat zavedený systém sociálního zabezpečení a nebo ohrožovat moc odborů. Naproti tomu zde byla výrazná změna v zahraniční politice, která inklinovala k otevřené antikomunistické linii.

Výsledky konzervativní hospodářské politiky v padesátých letech byly vcelku dobré, nezaměstnanost byla velmi nízká (500 000 osob) a inflace se pohybovala okolo 3 %. Byly to srovnatelné výsledky s ostatními západními zeměmi. Římské smlouvy podepsané v roce 1957 „odsunuly“ Británii do izolace. Jako reakce britské konzervativní vlády bylo založení instituce „*Evropské sdružení volného obchodu*“ (ESVO, 1960), která na tomto poli hrála důležitou roli ale nesouměřitelnou s politickým vlivem Evropského hospodářského společenství (EHS). Šedesátá léta byla proto poznamenána spory mezi Británií a Francií, která se pasovala do role hlavního oponenta Britských zájmů v Evropě. Mezinárodní otázka, která měla přímý vliv na domácí britskou politiku byla „suezská krize“⁸⁹ v roce 1956. Neefektivní řešení tohoto konfliktu s Egyptem připravilo o křeslo ministerského předsedu Anthony Edena v lednu 1957, kterého nahradil Harold Macmillan.⁹⁰

Šedesátá léta byla ale také poznamenána rostoucí nezaměstnaností a počínajícím hospodářským propadem. Tyto faktory měly negativní vliv na popularitu konzervativců a logicky se zvedla popularita labouristů, zvláště v roce 1963, kdy nezaměstnanost dosáhla úrovně 900 000 osob. Dlouhé období politické dominance konzervativců se chýlilo ke konci a konzervativce vedl do parlamentních voleb v říjnu 1964 Alec Douglas-Home. Výsledek potvrdil vítězství labouristů s 317 křesly, konzervativci získali 304 křesla a liberálové 9.⁹¹

---

⁸⁷ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 16.

⁸⁸ Keynesiánismus: ekonom. směr pojmenovaný podle svého tvůrce britského ekonomy J.M. Keynesa.

⁸⁹ Suezská krize: Znárodnění Suezského průplavu Egyptem, následovaly voj. akce Izraele, Británie a Francie.

⁹⁰ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 17-18.

⁹¹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 19.

2.2 Vývoj v letech 1964 – 1974

Porážka konzervativců v roce 1964 byla zlomovým momentem v jejich historii. Nejenže hledali nového vůdce pro svou stranu, ale i odlišný způsob jeho výběru. Výběr vůdce byl vždy záležitostí stranických špiček na zákulisních jednáních, tentokrát byl však vůdce zvolen do funkce poslaneckým klubem.⁹² Ideologie a historie Konzervativní strany klade silný důraz na vůdcovství a toto je reflektováno v mocenské struktuře strany.⁹³

První vůdce, který byl zvolen touto procedurou, byl Edward Heath. Heath nepocházel z vyšších vrstev britské společnosti na rozdíl od svých předchůdců, takže ani nebyl tradičním toryem. Edward Heath neváhal přivést do svého týmu mnoho perspektivních politiků nové generace, mezi nimi byla od roku 1968 i Margaret Thatcherová. M. Thatcherová v té době už nebyla žádným politickým nováčkem, neboť už působila v Dolní sněmovně od roku 1959, kam byla zvolena jako poslankyně za Finchley a později měla účast i ve vládách Macmillana a Douglase–Homea.⁹⁴ Léta v opozici po volebních porážkách v roce 1964 a 1966 je spojila při novém promyšlení stranické politiky.

Blížící se parlamentní volby v roce 1970 byly signálem pro přípravu nové politiky, která byla vložena do volebního programu. V programu dominovalo několik důležitých principů: důraz na tržní řešení společenských problémů, politika založená na obhajobě trhu a zdravých státních financí a v neposlední řadě hospodářský růst, který vycházel z principu osobní iniciativy a svobodného podnikání. Konzervativci, ač nebyli podle volebních průzkumů favority, volby v roce 1970 vyhráli. Se svými 330 křesly získali jasnou většinu 30 křesel nad všemi ostatními stranami. E. Heath po vítězných volbách sestavil vládu z lidí, kteří se osvědčili v jeho stínovém kabinetu. Mezi „vyvolenými“ byla i M. Thatcherová jako ministryně školství a vědy a jako jediná žena v kabinetu. Heathova vláda byla celkem dobře připravena k převzetí odpovědnosti. Nejvýznamnějším bodem vládních iniciativ bylo vstoupení Británie do EHS. Díky Heathovy politiky se tak stalo 1. ledna 1973, byl to obrovský úspěch Heathovy vlády a krok, který zásadním způsobem změnil britskou politiku.⁹⁵

---

⁹² FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 20.

⁹³ Příloha I. CORDELL, J. *Essential Government and Politics 1*, J.Cordell and Harper Collins Publishers, Ltd.1992. s. 71. Mocenská struktura britské Konzervativní strany.

⁹⁴ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 16.

⁹⁵ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 22-24.

Přestože v prvních měsících po převzetí moci Heathova vláda prováděla tolik deklarovanou protržní politiku, rostoucí míra inflace a nezaměstnanost donutily vládu dělat netržní rozhodnutí. Jedním z prvních bylo znárodnění bankrotující společnosti Rolls-Royce. Margaret Thatcherová později již jako britská premiérka se k této situaci vyjádřila následovně: „Volby v roce 1970 vyhrál Heath na základě radikálního konzervativního manifestu, ale obrat strany k vlastní filosofii se ukázal být jen povrchní. Po dvou letech boje o prosazení svého kurzu jej Heathova vláda změnila stejně radikálně a přijala program korporativismu, intervencí a reflace“.⁹⁶

V letech 1971 a 1972 se vláda dostává do problémů, počet nezaměstnaných se zvýšil na více než 1 milion, což vedlo ke zhoršení vztahů mezi vládou a odbory. Balíky opatření v podobě administrativního zmrazení cen a příjmů přinesly jisté hospodářské zlepšení. Avšak následná ropná krize, která přišla, vytvářela obrovský tlak na státy západní Evropy a zhoršila zásadním způsobem hospodářskou krizi v Británii. Britská vláda se dostala do tísně a toho využila *Národní hornická unie*, která předložila požadavky na zvýšení mezd. Hrozba stávkou donutila vládu s odbory vyjednávat. Nabídnuté zvýšení mezd o 13 % nebylo ze strany horníků akceptováno, kompromis byl nemožný a *Národní hornická unie* nakonec vstoupila 4. února 1974 do stávky. Premiér Heath se tedy rozhodl vypsát na 28. února 1974 nové volby. Výsledek voleb byl šokující jak pro E. Heatha, tak pro Konzervativní stranu a částečně i pro veřejnost. Konzervativci získali 297 křesel, labouristé 301 a liberálové 14 křesel. Mezi konzervativci sílo mínění, že tím slabým článkem, který způsobil prohru, nebyl špatný program ale samotný vůdce a nespokojenost sílila mezi konzervativci na všech úrovních, počínaje kabinetem, parlamentem a konče volebními obvody.⁹⁷

Premiér nedokázal schopně čelit nátlakovým skupinám, nedokázal prosadit vlastní volební program a v neposlední řadě autoritu vlády. Ústřední motiv, kdo vládne Británii, vyzněl zcela v neprospěch premiéra a jeho strany. E. Heath se ještě pokusil vytvořit koalici s liberální stranou, její vůdce Jeremy Thorp si však kladl podmínky a vytvoření koalice podmiňoval volební reformou, což se mu Heath neodvažoval slíbit. Podle očekávání, malá většina v parlamentu donutila labouristického premiéra Harolda Wilsona k vypsání nových voleb, které se uskutečnily 10. října 1974. Konzervativci utrpěli porážku podruhé, labouristé si udrželi většinu díky 319 křeslům a sestavili vládu. Heathovi se stalo osudným opuštění linie vytýčené radikálními konzervativci a obrat zpět k politice „konsensu“. Principy zmíněné linie formulovala M. Thatcherová ve svém

⁹⁶ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 16,

⁹⁷ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 38.

projevu v roce 1968 na výroční konferenci Konzervativní strany v Blackpoolu. Projev nesl název „Co špatného je v politice“ a ústřední myšlenkou bylo přesvědčení, že úspěšné konzervativní vlády daly průchod tržní ekonomice a volnému podnikání a naopak oslabení ekonomiky bylo způsobeno právě státními intervencemi, které skýtaly i reálné politické nebezpečí. Kritika byla namířena hlavně proti labouristickým vládám ale směřovala i do vlastních řad proti konzervativním kabinetům, které praktikovaly poválečnou politiku „konsensu“.⁹⁸ Pojato retrospektivně, tento projev byl už počátečním signálem rodících se změn.

Léto v roce 1974 přineslo několik varovných momentů pro E. Heath. Byla to nespokojenost uvnitř strany a ideové dělení strany na dva proudy. Prominentní konzervativce a bývalý ministr sociálního zabezpečení Heathovy vlády sir Keith-Joseph založil Centrum pro politická studia. (Presidentem centra byla jmenována Margaret Thatcherová). Toto centrum mělo hrát hlavní roli při vytváření nové konzervativní politiky a prosazování myšlenek „Nové pravice“ v politické praxi. Mělo fungovat jako výzkumné středisko, které by se zabývalo otázkou překonávání inflace. Součástí ideologického hnutí „Nová pravice“ se stal monetarismus.⁹⁹ A v jistém smyslu je monetarismus její doktrínou. V tomto období (1974-1979) byly položeny základy „thatcherismu“.¹⁰⁰

Keynesiánský ekonomický model byl v 70. letech v Británii vytlačen „Novou pravící“, a monetarismem jako logický důsledek neúspěchu keynesiánského přístupu. Vůdčí postavou v zavádění monetarismu do praxe byl sir Keith-Joseph a za ním následovala dlouhá řada konzervativních politiků, kteří monetarismus úzce sepjali s vládní politikou. Aby bylo možné vhodným způsobem definovat „Novou pravici“, je nutné ji porovnat s předchozí pravící, kterou lze modelově nazvat „Starou pravící“. Tato Stará pravice je typickou představitelkou tradičního konzervativního myšlení a konzervativní politické praxe. V britském konzervatismu ale existuje trvalá vazba na několik stěžejních myšlenek bez ohledu na to, že ho nelze považovat za rigidní. Mezi tyto základní myšlenky patří ochrana rodiny a křesťanské morálky, obrana britských zájmů, vláda práva a princip „jednoho národa“.¹⁰¹

Tradičními představiteli těchto myšlenek byli v 19. století Robert Peel a Benjamin Disraeli a ve 20. století se k nim hlásí i Stanley Baldwin a Winston Churchill. Tradiční britský konzervatismus je spjat s britskou politikou 19. století

⁹⁸ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 37-41.

⁹⁹ Monetarismus: ekonomická teorie odmítající státní zásahy do ekonomie, projev liberálního směru.

¹⁰⁰ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 48.

¹⁰¹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 50.

a s velkou částí i 20. století. Ovšem termín či pojem Stará pravice mohl být vytvořen teprve až se vznikem a vyprofilováním „Nové pravice,“. Klíčovým momentem v dějinách Konzervativní strany byla řeč, kterou přednesl sir Keith – Joseph v Prestonu v září 1974. Hlavním předmětem byla inflace. Jeho argumenty byly pádné, kritizoval všechny konzervativní strany za blamáž svou vlastní i členů strany. Vlády „vytvářely“ velké množství peněz a tím vytvářely inflaci v domnění, že udrží vysokou zaměstnanost, která bude povzbuzovat růst a rozšiřování sociálních služeb. Inflace tedy nevzniká sama od sebe, je způsobena „konsenzuální“ politikou vlád, ať už jsou to vlády konzervativní či labouristické a tento model musí vlády každopádně opustit. Inflace je hrozbou nejen prosperitě ale i úsporám a plánům každé rodiny a jedince. Deprese a nezaměstnanost, které budou bezesporu následovat, pokud se tento proces nezastaví, budou mít katastrofální následky pro britskou ekonomiku. Britský volič si nutně musel odnášet mínění, že předchozí konzervativní vlády zaváděly zemi do „nebezpečných vod“. Projev, který byl přednesen, položil základy tomu, co se nazývá „thatcherismem“. Tento projev nebyl ve své době patřičně ohodnocen. Uznání se mu dostalo až retrospektivně a jeho význam byl doceněn později.¹⁰²

2.3. Nový vůdce Konzervativní strany – zásadní změny

V letech 1974 – 1979 došlo v Konzervativní straně k zásadním změnám. V první řadě došlo na volbu nového vůdce, což se samozřejmě očekávalo po prohraných volbách v roce 1974. Novým leadrem se stala v únoru 1975 Margaret Thatcherová. Došlo i na formulaci nové politiky. To už M. Thatcherová předeslala ve svých projevech ve své kandidatuře na vůdce strany. V polovině ledna objasnila ve svém volebním obvodu ve Finchley důvody ke kandidatuře, cítila spoluzodpovědnost za nedostatky předchozího vedení strany ve vládě i v opozici: *“V zoufalé situaci, ve které se dnes Británie nachází, naše strana musí podpořit všechny tradiční hodnoty toryismu. V zemi je rozšířen pocit, že Konzervativní strana nebránila tyto hodnoty dosti pevně a principiálně, takže Británie se ocitla na cestě směrem k neživotnému socialistickému řízení.”*¹⁰³ Stranická politika už přestala být politikou kompromisu, daleko větší důraz byl kladen na soulad praktické politiky s konzervativní ideologií. Od roku 1975 rovněž přestal existovat kompromis s labouristy. Ve straně panoval názor, že svoboda a socialismus jsou dvě naprosto neslučitelné myšlenky. Během výroční konference

¹⁰² ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 45-47.

¹⁰³ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 50.

Konzervativní strany v říjnu 1975 M. Thatcherová ostře kritizovala labouristickou vládu a označila za původce britské hospodářské krize socialismus a příčinu vysoké míry inflace, v poválečné historii Británie snad nejvyšší. Vysoká nezaměstnanost a rekordní zdanění šly rovněž na vrub labouristické politiky. Prohlásila: „*Labouristé mají obvyklou socialistickou nemoc – promrhali cizí peníze*“.¹⁰⁴ Obecně řečeno, Margaret Thatcherová zahájila frontální útok proti socialismu. Zároveň předložila svou vizi britské společnosti: obnova britské průmyslové prestiže podporou soukromého podnikání, neboť velké zisky znamenají velké investice, které vedou k tvorbě dobře placených pracovních míst a naopak, žádné investice znamenají umírání průmyslu. Logicky vysvětlovala, že zisky nejsou žádným zločinem, tak jak to předkládala labouristická politika. Nebyla to planá rétorika, kompromis se socialismem naprosto nepřipadal v úvahu, nyní ani v budoucnosti.

Když se M. Thatcherová stala vůdkyní strany, čekalo na ní řešení tří poměrně složitých úkolů. Za prvé zotavení stranických financí. Stranická pokladna byla po dvou volebních kampaních v zoufalém stavu. Dalším úkolem bylo získání mocenské opory pro politiku nového vedení. Jako vůdce strany nominovala a poté jmenovala do předsednictví strany lorda Thorneycrofta. V Konzervativní straně je stranická mašinérie podřízena předsedovi strany nikoliv vůdci strany. Důvodem k jeho jmenování byl loajální boj s keynesiánskou politikou. Thorneycroftovi se podařilo eliminovat odpor stoupenců E. Heatha a nasměrovat stranu k myšlenkám nové vůdkyně. Neobešlo se to samozřejmě bez strukturálních i personálních změn. Zvláště obtížná byla situace pro M. Thatcherovou v Dolní sněmovně, ze „zadních lavic“ se těšila silné podpoře ale kolegové z „předních lavic“ neprojevovali příliš entuziasmu. Ve stínovém kabinetu se nejvíce těšila podpoře sira Keitha-Josepha a pouze u několika dalších ministrů. Třetím úkolem bylo vytvoření nové image strany a nasměrování politiky do „thatcherovských“ kolejí. Tato oblast byla doménou sira Keitha-Josepha a to díky jeho intelektuálním kvalitám a organizačním schopnostem. Zde se ukázalo, že založení Centra pro politická studia v roce 1974 bylo skvělým rozhodnutím, neboť přispělo velkou měrou v řešení třetího úkolu.¹⁰⁵

V roce 1975 začaly i přípravy na dlouhodobější strategii stranické politiky. První dokument vydaný v roce 1976, který formuloval zásady nové stranické politiky byl „Správný přístup“ (*The Right Approach*) a v následujícím roce „Správný přístup k ekonomice“ (*The Right Approach to the Economy*), předložený čtyřmi významnými

---

¹⁰⁴ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 58

¹⁰⁵ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 59-60.

poslanci. Jedním z autorů byl i sir Keith–Joseph. Hlavním autorem byl ale sir Geoffrey Howe.¹⁰⁶ Tento dokument prezentoval hospodářskou strategii příští konzervativní vlády. Definoval hlavní principy konzervativní hospodářské politiky 80. let a stal se důležitým dokumentem v dějinách „thatcherismu“. Dokument řeší otázky státních příjmů a výdajů, daní a podpory podnikání.¹⁰⁷ Faktem zůstává, že myšlenky z tohoto dokumentu inspirovaly mnoho vyspělých zemí. Další politické projekty byly prezentovány i formou projevů a veřejných vyhlášení. Politické skupiny předkládaly závěry své práce stínovému kabinetu, kde se politika projednávala, schvalovala či zamítala. Ústředním mottem toho způsobu vedení politiky byly tři důležité body. Za prvé, všechno muselo souhlasit se strategií zvrátit britský hospodářský pokles, protože to bylo důležité pro uskutečňování dalších cílů. Za druhé, vše muselo být do nejmenšího detailu rozpočtováno, a pokud se všechny směry politiky nevešly do plánů veřejných výdajů, nemohly být schváleny. To bylo zodpovědností Geoffreya Howea a jeho velmi schopného stínového ministerstva financí. Třetím bodem bylo neustálé zdůrazňování úmyslu dosáhnout změny orientace, nehledě na obtížnost cesty k vytýčenému cíli.¹⁰⁸

Nově vytvořená politická line a konsolidace strany se staly startovní čarou k boji o voliče. Šance vyhrát volby a tím získat premiérské křeslo ovlivňovaly dva faktory. Jednak to byla vnitrostranická soudržnost a jednak celkové politické klima poznamenané hospodářskou krizí, vysokou mírou nezaměstnanosti a inflací. K výraznému pokroku v oblasti soudržnosti strany došlo po zveřejnění dokumentu „Správný přístup k ekonomice“. Heath, který neudržel na uzdě kritiku své nástupkyně, ztratil postupně ve stranických řadách stoupence. Jeho dva útoky na pozici M. Thatcherové na výročních konferencích v letech 1978 a 1982 vyšly na prázdno. Konzervativci takovéto praktiky velmi neradi akceptují a ctí dle toryovských zásad principy loajality ke stranickému vůdci.¹⁰⁹

Přelom roku 1978 – 1979 nazývaný také „zimou nespokojenosti“, přinesl řadu stávek za zvýšení mezd a průmyslová produkce se propadla na úroveň roku 1974, kdy byl dočasně zaveden třídní pracovní týden. Labouristická proklamace že jedině „labouristé se s odbory dohodnou“, zněla sice přesvědčivě, ale byla chybná. Britští voliči, kteří věřili, že labouristé, kteří byli personálně i organizačně s odbory propojeni, budou schopni zabránit stávkám i neúměrným mzdovým požadavkům, byli rozčarováni. Vyhrocená situace na konci 70. let už jenom potvrdila všeobecně známý fakt, že

¹⁰⁶ G.Howe: stoupenec E. Heath, v r. 1975 konvertoval k „thatcherismu“, v r. 1979 ministr financí.

¹⁰⁷ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 60-62.

¹⁰⁸ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 17.

¹⁰⁹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 63.

eskalace problémů je výrazně způsobena nesplnitelnými požadavky odborářů a jejich nekompromisními postoji. Srpen 1977 znamenal vysoký počet nezaměstnaných 1 636 000 lidí a následoval strmý pád popularity labouristů. V lednu a únoru 1979 se stávky rozšířily do celé země a trpělivost velké části britských obyvatel byla u konce.¹¹⁰ Tato neutěšená situace dávala možnost M. Thatcherové využít příležitost a popularizovat své názory ohledně omezení moci odborových svazů. V obsáhlém televizním interview 17. ledna 1979 vyjádřila jménem konzervativců své politické poselství a vyzvala premiéra Callaghana aby „*znovu obnovil autoritu vlády na základě zákona.*“¹¹¹ M. Thatcherová v podstatě navrhovala reformu fungování odborů, která spočívala v restrikci jejich moci. Ve svém dalším projevu o několik dnů později „*upozornila,*“ národ na podstatu demokracie a prohlásila, že není možné aby jedna skupina v národě měla větší moc než parlament. Paralýza vládního systému rozhodování jenom umocnila toryovské poselství, které usilovalo za vládu práva a potřebu nového začátku. Přestože labouristická vláda dospěla nakonec k dohodě s Kongresem odborových svazů, na ztrátě důvěry to už nic neměnilo. Premiér Callaghan vyhlásil nové volby na 3. květen 1979.

M. Thatcherová vstoupila do předvolební kampaně radikálně. Měla jasnou představu o řízení strany i země. Poměrně nekompromisně byla připravena pronést stanovisko k politice strany i když předtím nebylo konzultováno se stínovým kabinetem, čímž si vysloužila i obavy svých kolegů, aby neprezentovala linii a názory strany, které nebyly v souladu s oficiální linií strany. Na otázku jak bude vypadat její kabinet, pokud se stane předsedkyní vlády, odpovídá celkem jasně: „*V kabinetu chci mít pouze ty lidi, kteří chtějí postupovat směrem, o němž mi veškerý instinkt říká, že ho máme sledovat. Jako premiérka nebudu ztrácet čas nějakými vnitřními diskusemi.*“¹¹² Jedno „*nekonzultované*“ ostré vystoupení v Kensingtonu v roce 1976 na téma Východ-Západ jí vyneslo přezdívku „*Železná Lady*“, ale rovněž kritiku stínového ministra zahraničí Reginalda Mauldinga, který byl později ze svého místa odstraněn. Image „*Železná Lady*“, ale násobily bezesporu její názory na zahraniční politiku. Ve zmíněném roce a zmíněném Kensingtonu napadla ostře labouristickou politiku uvolňování napětí. Vyžadovala tvrdý postoj vůči komunistickému bloku a s tím spojený nákup nových zbraní v rámci celé Aliance. Byla tvrdým vyzyvatelem k provádění politické i ideologické ofenzívy vůči SSSR i jeho satelitům. Samozřejmě se stala terčem až

---

¹¹⁰ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 66-68.

¹¹¹ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 67.

¹¹² ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 70.

hysterických výpadů představitelů komunistického bloku. Pro ni však bylo úkolem zbavit se socialistů, za kterými především viděla úpadek britského hospodářství. Přestože události spojené se „zimou nespokojenosti“, převážily sympatie voličstva na stranu konzervativců a jejich popularita byla na vzestupu, kyvadlo přízně voličů se začalo naklánět k labouristům po částečném překonání potíží. Vůdce labouristů Callaghan vstupoval tedy do volební kampaně poměrně sebevědomě a vystupoval jako „přívětivý státník“, který si opět „zaslouží“ být zvolen, na základě toho, co jeho strana pro zemi udělala. To vše bylo v ostrém kontrastu až s „agresivním“ vystupováním M. Thatcherové. Callaghanova kampaň byla vedena v duchu „stabilně vpřed“, kampaň M. Thatcherové byla vedena v duchu „urgentních“ změn. Požadavek konzervativců drasticky redukovat roli státu v ekonomice a omezit práva a moc odborů stavěl konzervativce spíše do role radikálů. 19% naskoku pro Jamese Callaghana na konci volební kampaně mu dávalo poměrný pocit bezpečí. Touha po změnách a také dobře cílená a propracovaná předvolební kampaň přesvědčila voliče, aby dali opět příležitost konzervativcům. Konzervativci získali 339 křesel z 650 členného parlamentu, čímž měli zaručenou většinu.¹¹³

2.4. První volební vítězství M. Thatcherové - počátek „thatcherismu“

Rok 1979 je považován za konec éry poválečného „konsensu“ a počátek přeměny Británie za „tzv. thatcherovskou“ Británii. Je to rovněž zlomový rok pro Konzervativní stranu, která vstoupila do období poměrně dlouhé politické a ideologické hegemonie a transformovala Británii do otevřenější a konkurenceschopnější společnosti.

Britská tradice velela, aby vláda byla sestavena velmi rychle. Jmenování ministrů proběhlo během jednoho dne a jmenování do dalších vysokých vládních postů den následující. Prioritou byla hospodářská politika a podle toho postupovala Margaret Thatcherová při dělení moci uvnitř své vlády. Přestože neměla vysloveně silnou pozici ve straně, nebyla ochotna v oblasti ekonomiky ustupovat a připouštět kompromisy. Hlavní důvod byl, že právě problematika oživení hospodářství byla jednou z dominant volební kampaně. Většinu hospodářských resortů se tedy rozhodla svěřit přesvědčeným monetaristům a ostatní resorty obsadila konzervativci spíše levicového zaměření. Za zmínku stojí, že ministrem financí se stal sir Geoffrey Howe, který byl horlivým prosazovatelem hospodářské reformy. Její nejbližší spolupracovník sir Keith-Joseph se

---

¹¹³ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 72.

stal ministrem průmyslu, známý ideolog „thatcherismu“ John Biffen byl jmenován do funkce vedoucího tajemníka ministerstva financí. John Nott obsadil křeslo ministra obchodu a David Howell ministra energetiky. Postupně dokázala, a to platilo i pro budoucí vlády, odstranit nejsilnější stoupence politiky jejího stranického rivala Edwarda Heatha, nicméně nikdy se jí nepodařilo sestavit vládu s bezvýhradní podporou její politiky. Roli hrál nedostatek „thatcheristů“ a jednak i fakt, že musela zajistit vládě širší podporu v poslaneckém klubu.¹¹⁴

Volební kampaň konzervativců byla ve znamení několika základních slibů, které slíbili splnit ihned po převzetí moci. V první řadě to bylo snížení přímých daní, dále zvýšení výdajů na armádu, policii a soudnictví, dalším slibem bylo nesnižovat výdaje na Národní zdravotní službu a redukovat všechny vládní výdaje. Obtížná situace hospodářství ale ukázala jak složité a komplikované bude plnění všech slibů. Povolební euforie z vítězství musela tedy velmi rychle vyprchat. Sama M. Thatcherová se vyjádřila k prvním dnům vládnutí následovně: *„Přechodu z euforie nad volebním vítězstvím k problémům britské ekonomiky jsme museli čelit hned ráno po prvním večeru. Inflace se zrychlovala, platy ve veřejném sektoru se vymkly kontrole, odhady veřejných výdajů rostly a naše vnitřní problémy prohluboval růst ceny ropy, který hnal svět do recese.“*¹¹⁵ V první „trůnní“ řeči nová premiérka deklarovala všechny radikální požadavky obsažené ve volebním programu konzervativců. Bylo to zrušení regulace cen, reforma odborů a privatizace komunálního bytového fondu. Ve své podstatě projev byl neskrývaným útokem na britský socialismus.

Situaci na britské domácí politické scéně po úspěchu konzervativců po parlamentních i evropských volbách lze popsat jako vyhrocenou. Doba hájení vlády byla poměrně krátká oproti předchozím zvyklostem a průzkumy veřejného mínění naznačovaly propad konzervativců. Z původních 44 % z květnového povolebního období se podpora snížila na 23 % před závěrem roku 1981. Průzkumy veřejného mínění ale neovlivnily M. Thatcherovou aby změnila nastolený směr a politiku. Tyto průzkumy považovala za „pouhé indikátory aktuálních nálad voličů“.¹¹⁶

Přestože byla Margaret Thatcherová postupně vtahována do zahraničněpolitických otázek, jedna z nich byla například problematika rozpočtu *Evropského společenství* (ES) a velikost britského podílu, který se neustále zvyšoval, její prioritou a těžištěm zájmů byla vždy ekonomická oblast. Významným vítězstvím

---

¹¹⁴ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 157-158.

¹¹⁵ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 34.

¹¹⁶ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 168.

politiky M. Thatcherové byla dohoda o snížení britského příspěvku do *Evropského společenství*. Premiérka si v ES vytvořila image tvrdé a nesmlouvavé političky, která dovede hájit zájmy Velké Británie, čehož bylo dovedně konzervativci využito na poli domácí politiky. Pro britského voliče to měl být signál, že konzervativní vláda dokáže úspěšně obhájit zájmy Británie i v rámci ES.

Zahranicněpolitický problém, který se v 80. letech snad skloňoval ve všech pádech, byla studená válka mezi Západem a Východem. Postavení Západu v počátku 80. let nebylo příliš stabilní a západní demokracie se ocitly spíše v politické defenzívě. Ideologické soupeření východního a západního bloku bylo prakticky na denním pořádku a postupovalo téměř celá 80. léta až do zlomu v roce 1989. M. Thatcherová byla známa svým vyhraněným postojem a nedělala si žádné iluze o cílech zemí s komunistickými režimy. Považovala zvláště za velmi nebezpečné strategické partnerství mezi SSSR a rozvojovými zeměmi namířené proti západním demokraciím. Nepovažovala svobodu v Evropě za zajištěnou a varovala před neustálou přítomností sovětské hrozby. Dávala jasně na srozuměnou, kdo je hlavním protivníkem Británie. Byla snad jediným západním politikem, který se „neobával“ tak zcela jasně použít ostrých slov na adresu představitelů sovětské moci. Později spolu s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem vytvořila na tomto poli obávaný tandem, který postupně „demontoval“ mnohaleté přesvědčení vůdců komunistického bloku o jejich nezranitelnosti. Její antikomunismus byl jejím celoživotním přesvědčením, proto se rozhodla přenést tento postoj do vlády s rozhodnutím výrazně ovlivňovat zahraniční politiku Británie.¹¹⁷

Domácí politika ovšem nezůstávala bez problémů. Existovaly mj. tři zásadní otázky, se kterými se musela nová premiérka potýkat. V první řadě oblast měnové politiky, dále oblast vládních výdajů a v neposlední řadě odborová reforma. V oblasti měnové politiky a vládních výdajů musela čelit zastáncům keynesiánské politiky všech politických stran, Konzervativní stranu nevyjímaje. V oblasti reformy odborů musela bojovat s radikálními odborovými předáky, kteří měli ve svých řadách mnoho sympatizantů komunismu.¹¹⁸ Válka, kterou nakonec M. Thatcherová vedla proti odborovým vůdcům byla dlouhá a skončila teprve porážkou „hornické“ stávky v polovině 80. let.

Na své straně měla poměrně malou skupinu věrných „thatcheristů“ „hlavně ministra financí Howe a ministra průmyslu a obchodu Keith-Josepha, kterým

---

¹¹⁷ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 166.

¹¹⁸ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 168.

monetaristické řešení hospodářských problémů nebylo cizí a rovněž usilovali o radikální reformu odborů. Proti nim stála podobně velká skupina s odlišnou argumentací žádající přehodnocení „thatcherovského“ přístupu. Mnoho ministrů ale nepatřilo do žádného vyhraněného tábora, avšak politické ambice a tolik žádaná popularita byly faktory, které je stavěly spíše role oponentů premiérky, která po nich žádala tolik „nepopulární“ snižování výdajů v jejich resortech. V prvních letech vládnutí neměla premiérka ve své vládě jednoduché postavení, to ji donutilo vytvořit si řadu nástrojů na prosazování svých názorů. Díky své tvrdé práci si dokázala udržet moc nad organizací práce ve vládě a zasahovala velmi energicky do záležitostí ministerstev. Systém vládních komisí, který zavedla, ji pomohl dosáhnout žádaného směru v činnosti vlády. Výsledek byl ten, že relativní menšina vládních stoupců se proměnila ve většinu ve vládní komisi.¹¹⁹

Bezesporu jednou z nejdůležitějších vnitropolitických událostí roku 1980 byla příprava rozpočtu. Rozpočet snižoval veřejné výdaje o další miliardu liber. Bylo to pokračování i prosazování monetaristického přístupu, tzn. především kontrola množství peněz v oběhu a i zmíněné omezování veřejných výdajů. Byl výsledkem diskuzí mezi premiérkou a ministrem financí. Ekonomickou strategii kritizovala opozice i vlastní konzervativci. Kritizována byla nejen samotná koncepce strategie ale i přílišná teoretičnost a hypotetičnost. Chyba, která se objevila v této „thatcherovské“ koncepci byla v tom, že nevezala odpovědně v úvahu měnící se ekonomické podmínky ve světě. Rok 1980 byl rokem hluboké recese světového hospodářství, jedním z důvodů byl i nárůst světových cen ropy a Británie jako ropný producent začala pociťovat následky. Hodnota britské libry výrazně posílila a hodně britských firem, které měly své místo na světových trzích, utrpělo nenahraditelné ztráty. Doprovodným jevem byla nezadržitelně rostoucí nezaměstnanost, která stoupla v lednu 1982 na počet 3 miliónů osob. Na hlavu ministerské předsedkyně se snesla těžká kritika nejen z politických ale i z průmyslových kruhů.¹²⁰

M.Thatcherová se ale rozhodla pokračovat v této nastoupené linii, což vyjádřila i ve své řeči na pravidelné říjnové konferenci Konzervativní strany v Brightonu. Rozpočet na rok 1981 byl silně deflační opět ve smyslu „thatcherovské“ politiky, došlo i na silné škrty pro sociální sféru. Opozice ve vlastních řadách měla silné argumenty (nezaměstnanost a inflace), přesto se jí nepodařilo sjednotit a v této chvíli zřejmě zafungovala i ona toryovská loajalita vůči svému vůdci. Do velmi komplikované situace

---

¹¹⁹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 168-169.

¹²⁰ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 97-98.

se dostával i ministr průmyslu sir Keith-Joseph. Zastánce monetarismu nebyl nakonec schopen omezit vládní výdaje a navíc se dostal do konfrontace, zdali těžce postižený nacionalizovaný průmysl zachránit nebo ho nechat zbankrotovat. Jednalo se především o dvě velké britské společnosti, British Steel a British Leyland. Obě společnosti byly vlastněny státem a o jejich osudu tedy rozhodovali politici. Oba politici, jak M. Thatcherová tak Keith-Joseph byli nuceni učinit nemonetaristické rozhodnutí a poskytli oběma společnostem velké vládní dotace. Ale jak už dříve prohlásil Winston Churchill, politik musí být schopen velkých manévřů. Ve prospěch jejich počínu je nutné říci, že byli okolnostmi takto jednat donuceni, jiné možnosti v podstatě asi neexistovaly. Na druhé straně fakticky porušili principy, které deklarovali ve svém volebním programu. Později byly obě zmíněné společnosti privatizovány.¹²¹

80. léta byla ve znamení hlubokého propadu popularity Konzervativní strany. Tato krize byla tak veliká, že se začalo hovořit o naprosté ztrátě důvěry veřejnosti. Chmurné nálady se promítaly i do Konzervativní strany a vlády. To povzbudilo vnitrostranickou opozici k žádosti o obrat v hospodářské politice. Měla i podporu několika ministrů, kteří začali označovat monetaristickou politiku za dogma poškozující konzervativní tradici. Tyto události vyprovokovaly M. Thatcherovou k protiútok. Její projev na výroční stranické konferenci v Brightonu tentokrát „omilostnil“ labouristickou opozici ale zaměřila se na kritiky ve vlastních řadách. Delegátům sdělila: „*Obráťte se, pokud chcete, Lady však není k otáčení*“.¹²² Všem bylo jasné, že hledání kompromisu ve věci nastolené hospodářské politiky bude zbytečnou ztrátou času a premiérka ze svého kursu neustoupí. Ministři stáli před jasnou volbou, buďto podpoří oficiální kurz své vůdkyně nebo prostě odejdou.

První pozitivní zprávy o stavu britského hospodářství začaly přicházet na podzim 1981. Thatcherismus začal sklízet první dílčí úspěchy v podobě snížené inflace, větší produktivity práce a probudil se tolik potřebný podnikatelský duch. Přestože v této době průzkumy veřejného mínění naznačovaly nepřilíš velkou náklonnost vůči toryům, situace před volbami v roce 1983 byla mnohem příznivější a to díky především velkému snížení inflace na 5 %, snižování daní a díky poklesu hodnoty libry vůči dolaru se britské zboží stalo konkurenceschopnější. Jediným negativním jevem byla stále vysoká nezaměstnanost. Přišla však další událost, které ovlivnila britské voliče a měla rozhodující vliv na posílení pozice Konzervativní strany a hlavně britské premiérky v následujících letech.

---

¹²¹ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 172.

¹²² FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 174.

Rok 1982 měl prověřit britskou diplomacii i schopnost britské vlády řešit vyhocené mezinárodní konflikty. Měl především prověřit britskou premiérku, které ještě v roce 1975, kdy se ujímala vůdcovství strany, stoupenci i odpůrci vyčítali nízkou erudici v zahraničněpolitické oblasti. Problém eskaloval 19. dubna 1982, kdy na Falklandských ostrovech v jižním Atlantiku zavlála argentinská vlajka. Ostrovy byly od roku 1833 pod britskou správou a požadavek argentinské vlády předat ostrovy do správy Argentiny byly, diplomaticky řečeno, v naprostém rozporu s britskými zájmy. Britský právní nárok plyne jednak z britské přítomnosti od roku 1833 a faktického rozhodnutí osadníků, kteří jsou britského původu, zůstat Brity. Tito obyvatelé využili své mezinárodní právo na sebeurčení zakotvené v Chartě Organizace spojených národů (OSN). Válka o Falklandské ostrovy vypukla náhle. Zvláštní na této válce bylo, že nebyla oficiálně vyhlášena ani jednou z bojujících stran. Britská premiérka vytvořila válečný kabinet, jehož úkol byl trvale sledovat vývoj situace a koordinovat válečné akce. Tento konflikt měl i politické důsledky na britské scéně. Dolní sněmovna měla pocit, že vláda se nechala argentinskou akcí překvapit a v důsledku vlny kritiky, politického tlaku a obvinění z politiky „appeasementu“ rezignoval ministr zahraničí lord Carrington.¹²³

Rozhodně kdo podcenil situaci byli argentinští generálové, kteří počítali s tím, že Británie se omezí na pouhé protesty a spokojí se kompenzacemi. Další chybou a vlastně osudovou bylo podcenění rozhodnosti britské premiérky, kdy v reakci očekávali pouze výhrušná prohlášení. Konflikt trval 11 týdnů a během této doby vedla Británie boj na dvou frontách, jednak na frontě vojenské a jednak na frontě politické. Koordinovaný postup byl velmi obtížný, zvláště, když se OSN vložila do mírového zprostředkování, které bylo nakonec neúspěšné. Pro M. Thatcherovou to ale byla otázka „vyššího principu“, který jí říkal, že není možné, aby demokracie ustupovala agresivitě autoritářského režimu.¹²⁴ Dle slov britské premiérky, v sázce bylo mnoho: „*Nebojovali jsme v 13 000 kilometru vzdáleném jižním Atlantiku jenom o teritorium a obyvatele Falkland, jakkoliv to bylo důležité. Bránili jsme svou národní čest a principy zásadně důležité pro celý svět. Především to, že agresori nikdy nemají prosadit svou a mezinárodní právo mělo být postaveno nad použití síly*“.¹²⁵ Vítězství ve válce o Falklandské ostrovy pomohlo oživit otřesenou britskou sebedůvěru a bylo nesmírně důležité pro postavení Británie ve světě. Zároveň vítězství přineslo

---

¹²³ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 106-110.

¹²⁴ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 188.

¹²⁵ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 125.

M. Thatcherové cenné politické body. Součástí její volební kampaně byla i oficiální návštěva Falklandských ostrovů v lednu 1983 o které obsáhle informoval britský tisk. Tato publicita jí pomáhala upevnit image „Železné Lady“. Volební kampaň byla připravena velmi pečlivě a zaměřila se především na definování celkové strategie a hodnocení konzervativní politiky. Klíčovým momentem bylo sestavení předvolebního manifestu. Stranické předvolební manifesty se staly v britské politice již tradiční záležitostí, a jsou vypracovávány poměrně podrobně na rozdíl od způsobů na kontinentální Evropě, kde stranická platforma není tak detailně zkoumána. První konzervativní „Tamworthský manifest“ sira Roberta Peela z roku 1835 byl samozřejmě odlišný v mnoha aspektech, ale přesto manifesty současné a manifest sira R. Peela sdílely jednu podobnost a to bylo sdělení a definování představ stranického vůdce. Předvolební manifest prezentovaný konzervativci v roce 1983 obsahoval tři skupiny závazků.:

- urychlení privatizace, jako základ přístupu k ekonomice
- odborová reforma, kořenem bylo tajné hlasování do vedoucích odborových orgánů a tajné hlasování před stávkou.
- změny v místní správě, konkrétně zrušení Rady velkého Londýna a metropolitní rady a navrátit pravomoci orgánům bližším veřejnosti. tzn. v Londýně obvodům a v městských oblastech okresům.

Manifest naopak nesliboval, a to bylo jeho důležitým rysem, zmírnění tempa orientace a nedával žádný prostor propagátorům socialismu a korporativismu.¹²⁶ Samozřejmě, že nechyběly ani dobře připravené televizní a rozhlasové spoty. Volby byly stanoveny na 9. červen 1983 a předvolební průzkumy hovořily ve prospěch Konzervativní strany.

2.5 Vítězství ve volbách 1983 – období druhé vlády

Díky volebnímu vítězství Konzervativní strany se rok 1983 stal nesporně výrazným mezníkem v historii „thatcherismu“. Parlamentní volby 1983 byly obrovským vítězstvím Konzervativní strany, která získala 397 křesel. Labouristé získali 209 křesel, což bylo pro ně volební katastrofou.¹²⁷ Vítězství konzervativců bylo o to cennější, že bylo vybojováno po období těžkých hospodářských přeměn a období, kdy

---

¹²⁶ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 199.

¹²⁷ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 196.

museli čelit nepřízně voličů prakticky po celé první volební období. Byl to signál, že Britové pochopili principy směru nové politiky a uvědomili si, že není jiná alternativa.

Období, kdy do křesla usedla M. Thatcherová, bylo charakterizováno vysokou čínorodostí a změnami. Evidentní změna byla v poklesu inflace, která byla snížena na méně než 5 % v roce 1983 a v roce 1987 poklesla dokonce na hodnotu 3 %. Rostla produktivita práce a výrazně se zredukoval počet stávek. Prvním úkolem po volbách bylo zformování nové vlády. Premiérka již nyní měla pevnější postavení a důležité posty byly rozděleny mezi nové a dynamičtější politiky zcela oddaným ideám thatcherismu. Zároveň nenechala nikoho na pochybách, co se týče utužení stranické disciplíny. První, kdo pocítil, že tato slova jsou myšlena vážně, byl ministr zahraničí Francis Pym, který při volební kampani „neopatrně“, vyslovil názor, že příliš výrazné vítězství toryů ve volbách může ohrozit rovnováhu v parlamentu. Francis Pym se přesunul do zadních lavic parlamentu. Britský tisk varoval, že v parlamentu sedí nyní politik s velkými zkušenostmi a schopnostmi zformovat opozici vůči premiérce, což se záhy vyplnilo. Francis Pym stál v pozadí „povstání“ proti premiérce v roce 1985, v období dramatických událostí kolem hornických stávek. Dalším výstražným signálem pro M. Thatcherovou byl pokus vytvoření nátlakové skupiny s názvem „Konzervativní střed vpřed“ jejímž inscenátorem byl zmíněný F. Pym. Tato skupina měla velmi krátký život, nicméně to vyvrátilo obecné přesvědčení, že premiérka disponuje vládami, které jsou plně oddány ideám „thatcherismu“. Další z výrazných postav mezi kritiky uvnitř vlády M. Thatcherové byl Michael Heseltine, ministr obrany z let 1983 – 1986, který se nakonec stal významným členem vlády Johna Majora po rezignaci M. Thatcherové z funkce premiérky. Sebevědomý F. Pym fakticky varoval premiérku před nebezpečím posouvat stranu příliš doprava, neboť by to mohlo způsobit posun liberálněji orientovaných konzervativních voličů politickému středu, což byli sociální demokraté.¹²⁸ Rozdíl mezi oběma konzervativními křídly příznačně definoval list *The Times*: „*Nejedná se o alternativní politiku ale o alternativní přístup*“.¹²⁹

Povolební období bylo hlavně obdobím ve znamení zahraniční politiky. Na tomto poli došlo k několika důležitým událostem, které jen potvrdily postoje M. Thatcherové. Diplomatičtější zahájila M. Thatcherová ve Stuttgartu na zasedání Evropské rady. Programem bylo opět téma národních příspěvků do rozpočtů ES. Přestože stav evropských financí byl v této době v katastrofální situaci, Británie si dokázala vybudovat dobrou pozici a vybojovat dostatečnou refundaci za platby.

¹²⁸ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 123-124.

¹²⁹ ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. Praha: Evropský kulturní klub, 1991, s. 124.

Definitivní řešení otázky bylo ale odsunuto na neurčito a rada vydala dokument nazvaný „Slavnostní deklaráce Evropské unie“, jehož jazyk nazvala M. Thatcherová jako nabubřelý a po svém návratu se vyjádřila k deklaraci následovně: „*Musím prohlásit jednoznačně, že já ani trochu nevěřím v evropskou federaci. A nevěřím v ni ani tento dokument.*“¹³⁰ A její názor na unijní Evropu a vůbec evropské dění je velmi kritický. Federální Evropu, která se na obzoru rýsuje nemůže považovat samozřejmě za národní stát. Tento evropský federalismus chápe ve smyslu federalismu Spolkové republiky Německo se svrchovanou centrální vládou a určitým stupněm místní autonomie. Základem této Evropy je tedy potlačení či překonání národní identity a vytvoření „evropského národa“. Rodí se tedy Evropa jako nová říše? Je tady jistá podobnost na příkladu elity co do otázky arogance a sebestřednosti nadnárodní vládnoucí třídy. Ale ostatní tradiční měřítka jsou neúprosná. Evropa nemůže být říší, protože nemá obrovskou vojenskou moc, nesrovnatelnou technickou převahu ani obrovské zdroje, ačkoliv po tom touží. Je zde velká absence toho, co by Evropě pomohlo vybudovat pevné základy státnosti popřípadě imperiální moci. *Evropu považuje za vrchol byrokracie, protože se neopírá o vůbec nic jiného.*¹³¹

V otázkách strategie postupu Západu vůči SSSR postupovala M. Thatcherová stejně jednoznačně jako americký prezident Ronald Reagan. Oba se shodli na názoru, že SSSR se dostal do defenzívy, jeho konkurence schopnost v soutěži ve zbrojení se rozplynula. Politika pevné obrany M. Thatcherové a R. Reagana začala sklízet ovoce a donutila sověty k jednání o odzbrojení. Pouze jedna záležitost mírně vyostřila vztahy mezi Spojenými státy a Velkou Británií. Byla to americká invaze na Grenadu v říjnu 1983. Invazi předcházela vojenský převrat. USA se obávaly posílení komunistického vlivu v této karibské oblasti, proto došlo na vojenskou akci. Problém byl v tom, že Grenada patřila do Commonwealthu a britská premiérka se dozvěděla o invazi ve chvíli, kdy invaze již probíhala. Navzdory této nepříjemné diplomatické události, labouristickým kritikům i kritikům z konzervativních lavic zůstala vůči Spojeným státům loajální.

Na domácí politické scéně se „thatcherovci“ připravovali na zkoušku ohněm, protože na politickou scénu vstoupili horníci v čele s prezidentem Národního hornického svazu Arthurem Scargillem. Scargill se rozhodl vyhlásit vládě otevřenou válku, bylo to fakticky pokračování konfliktu přeneseného ze 70. let. Protože cíle M. Thatcherové a cíle odborových předáků byly naprosto nesourodé, bylo jenom

---

¹³⁰ THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 219.

¹³¹ THATCHEROVÁ, M. *Umění vládnout – strategie pro svět v pohybu*. Praha: Prostor, 2003, s. 284.

otázkou času, kdy konflikt vypukne znovu. M. Thatcherová byla poučena z minulosti, kdy horníci v roce 1972 a 1974 komplikovali život vládě jejího předchůdce E. Heath, jehož vláda byla nakonec svržena. A „zima nespokojenosti“ v roce 1979 rovněž způsobila pád labouristické Callaghanovy vlády. M. Thatcherová věděla jaké nebezpečí hrozí a proto již v roce 1979 po nástupu konzervativců do vlády se vláda připravovala na mimořádné situace, které mohly být vyvolávány stávkami. Oficiálním důvodem k vyhlášení stávky horníků byl protest proti snižování počtu zaměstnanců. Protože veškerá britská těžba uhlí byla od 40. let 20. stol. znárodněna a sloučena do jedné státní firmy s názvem „Národní uhelná rada“, *National Coal Board* (NCB), veškerá rozhodnutí o hospodaření činili politici a to se všemi politickými důsledky. Důvodem krize společnosti NCB byla neustále klesající poptávka po uhlí, což nutně muselo vést k omezení těžby a postupného uzavírání dolů. Bylo nutné společnost ozdravit, aby nepohlcovala další státní dotace. Jedním z programů bylo i rozsáhlé snižování počtu zaměstnanců.

A. Scargill usiloval o to, aby se stávka stala cílem politického sporu mezi vládou a odbory. M. Thatcherová politizaci konfliktu odmítala a tvrdila, že se v podstatě jedná o hospodářský konflikt mezi odboráři a managementem podniku. Argumentace hornického vůdce se tak musela přenášet z roviny politické do roviny ekonomické, kde tragicky selhával. Nicméně komunista Scargill této akci musel a chtěl nutně vtisknout politický podtext a etablovat se do role vůdce třídního boje s cílem svrhnout „kapitalistickou loutku“, Margaret Thatcherovou. Štědrá hmotná podpora ze Sovětského svazu mu v tom měla pomáhat, nicméně ani tehdejší Československo v těchto aktivitách nezůstalo stranou. Paradoxní na situaci bylo, že zatímco konzervativci byli naprosto jednotní a sešikovaní za svou vůdkyni v odporu vůči Scargillovi, do problémů se dostávali labouristé, kteří se začali štěpit z důvodu různých postojů vůči radikálním Scargillovým metodám. Podobnou krizi prodělávalo i celoodborové hnutí a Národní hornický svaz. M. Thatcherová zapůsobila na veřejnost vysvětlením, že nelze již uplatňovat staré odborářské metody a praktiky, které způsobují izolacionalismus britského průmyslu, který tímto ztrácí své postavení na světových trzích. Díky přesvědčovací kampani NCB se část horníků začala vracet do práce. Navíc informace, že zásoby uhlí na zimu 1984 – 1985 jsou dostatečné už jenom podtrhly fakt, že ukončení stávky se blíží ke konci. Stávka skončila v březnu 1985 a byla to bezesporu jedna z nejvýznamnějších politických událostí roku 1985. M. Thatcherová na adresu

Scargilla a jeho druhů prohlásila: „*Selhalí a v tomto selhání se ukázalo, jak vzájemně závislé je svobodné hospodářství a svobodná společnost.*“¹³²

Mezi další události politického charakteru v tomto období patřila bezesporu eskalace napětí mezi Británií a „*Irskou republikánskou armádou*“ (IRA). Britská premiérka, která byla nekompromisní a tvrdou vyjednávačkou nehodlala terorismu v žádném případě ustupovat, to byl také hlavní důvod, proč se dostala na seznam osob IRA určených k likvidaci. Z historické hlediska lze říci, že „*irská otázka,*“ je trvalým fenoménem britské politiky a ani 80. léta 20. století nebyla výjimkou. Teroristické útoky IRA se v 80. letech začaly stupňovat a ani terorismus severoirských protestantských radikálů nezůstával pozadu. Přestože vláda posilovala bezpečnostní opatření a snažila se o řešení problému na úrovni vlád Irska a Británie, zabránit teroristickým útokům bylo velice obtížné. Důkazem je i pokus o likvidaci premiérky a jejího kabinetu na výroční konferenci Konzervativní strany v říjnu 1984 v Brightonu.

Roky 1986 – 1987 byly ve znamení posílené pozice M. Thatcherové na mezinárodní scéně. Navázala přátelské vztahy s novým sovětským vůdcem Michaiilem Gorbačovem a rovněž dobré vztahy s Ronaldem Reaganem upevnily definitivně její pozici na scéně Východ - Západ. Reformista Gorbačov sice zůstával přesvědčeným komunistou, nicméně strategie, kterou přinášel do světového politického dění byla nová a byla předzvěstí dalekosáhlých změn ve světě. Setkání Reagana a Gorbačova v roce 1985 v Ženevě vstoupilo do historie jako počátek odzbrojovacího procesu. Británie, díky M. Thatcherové měla v tomto vývoji silnou pozici a hrála poměrně důležitou roli jako první evropský spojenec Spojených států. Velmi dobré kontakty se SSSR britskou pozici jenom upevňovaly. Mezinárodní prestiž britské premiérky nebyvale vzrostla.

Druhou konzervativní vládu M. Thatcherové lze hodnotit jako úspěšnou jak v domácí politice, tak v zahraničí. Hornická stávka byla patrně nejvýznamnější událostí, která nesla důsledky pro další vývoj britského odborového hnutí. Další významnou roli sehrála i privatizace, která se pro toto období stala symbolem „*thatcherismu*“.

2.6. Vítězství ve volbách 1987 – období třetí vlády a politický pád

Příprava nových voleb začala už na jaře 1986. Významnou událostí, která patrně měla vliv na volební kampaň byla i poslední zahraniční cesta premiérky do Moskvy, kde se setkala s politikem, jehož popularita na Západě nebyvale rostla, Michaiilem

---

¹³² FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 205-210.

Gorbačovem. Zpět se vracela jako představitel světové politiky s příslušným renomé a respektem. Jako součást volební kampaně byl opět sestaven manifest. Tentokrát premiérka pověřila šest ministrů, kteří měli za úkol manifest sestavit a zároveň vytvořit předvolební tým. Předvolební manifest měl jasné heslo „Za další pokrok vpřed“ a premiérka byla představována jako jediná možná alternativa.

Datum voleb bylo stanoveno na 11. červen 1987 a volby potvrdily vítězství konzervativců. Jejich jasné volební vítězství, ve kterém získali 375 křesel, předvídalo stabilní konzervativní vládu. Prioritním úkolem staronové premiérky bylo sestavení vlády. V podstatě M. Thatcherová navazovala na složením vlády předchozí. Významnou změnou a překvapením byl odchod Normana Trebbita z vlády a z postu předsedy Konzervativní strany. Oficiálním důvodem bylo nezvládnutí volební kampaně.¹³³ Prozaičtější vysvětlení je ale skutečnost, že to byl právě Trebbit, kdo z volebního týmu M. Thatcherové naznačil pochybnosti, že právě její klesající popularita by mohla být příčinou volební prohry. Další změnou bylo jmenování Johna Majora do funkce náměstka ministra financí. Tento muž byl mužem „budoucnosti“, protože později sehrál důležitou roli v politice Konzervativní strany.

Ve třetím a zároveň posledním období vlády M. Thatcherové se jí do cesty postavily dva klíčové faktory, které byly předzvěstí vládních komplikací a později způsobily její politický pád. Jedním z faktorů bylo zavádění „obecní daně“ a druhý faktor byl vztah Británie k *Evropskému společenství*. Destabilizujícím prvkem bylo zapojení libry do „*Evropského mechanismu směnných kurzů*“ (ERM). ERM byl zaveden v březnu 1979 jako součást *Evropského měnového systému* (EMS) s cílem udržet stabilitu kurzů měn. Vláda M. Thatcherové odmítla okamžité zapojení libry do ERM na základě špatných zkušeností se zapojením libry do evropského systému v roce 1972. Držela se idejí Milтона Friedmana¹³⁴ a byla přesvědčena, že směnný kurz má být stanoven trhem. Její postoj byl „podpořen“ skutečností, že libra byla silně ovlivněna cenou ropy a udržení stabilního kurzu ropy by bylo mnohem komplikovanější ve srovnání s ostatními západoevropskými měnami.

Zlomovým obdobím pro vztahy mezi Británií a ES byl rok 1988, kdy začal být naplňován „*Jednotný evropský akt*“ a Evropská komise v čele s Jacquesem Delorsem začala pracovat na dalších integračních procesech na poli měnové, sociální a politické dimenze. Tyto kroky vyprovokovaly M. Thatcherovou k útoku proti federalistické Evropě, která byla v rozporu s jejími vizemi založenými na svobodném obchodu

---

¹³³ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 231-232.

¹³⁴ M. Friedman: americký ekonom, stoupenec monetarismu, zabýval se např. příčinami inflace.

a podnikání a *nikoli*, jak se vyjádřila při projevu v Bruggách 20. září 1988: „*Na společné zemědělské politice a protekcionismu.*“¹³⁵

Zlomovým rokem, který přinesl pád komunistických režimů ve střední a východní Evropě byl rok 1989. M. Thatcherové přinesl posílení a prestiž na zahraniční scéně ale na domácí scéně se prohlubovaly problémy. V říjnu 1989 rezignoval ministr financí Nigel Lawson a na jeho místo byl jmenován John Major. N. Lawson usiloval o vybudování nezávislé centrální banky s cílem lépe zvládat inflaci s menší závislostí na vládě. O toto usiloval v dlouhodobějším výhledu britské politiky, pokud by se k moci dostala méně zodpovědná vláda. Narazil však na tvrdý odpor premiérky s její argumentací, že vláda je schopna zvládat inflaci i bez nezávislé centrální banky. Premiérka totiž žárlivě střežila své postavení a nepřipouštěla si možnost ztratit moc. Rok 1989 je otevřenou vládní krizí M. Thatcherové, protože se dostává do přímého střetu s ministrem zahraničí a ministrem financí, kteří prosazují zavedení libry do ERM. Zatímco ministr financí (Lawson) byl přesvědčen, že vstup Británie do ERM udrží nízkou inflaci, premiérka v tom viděla jenom další posun k EMU a ona v žádném případě nechtěla „darovat „britskou suverenitu do „delorsovského socialismu kontinentálního typu“.¹³⁶

Volby do Evropského parlamentu, které se konaly 15. června 1989 byly propadem pro Konzervativní stranu a vítězstvím pro labouristy. Voliči předvedli fenomén „protestního hlasování“. Byla to neklamná známka, že pozice M. Thatcherové je oslabena nejen na domácí půdě, ale i na evropské scéně. Nového ministra financí Johna Majora čekaly tři důležité úkoly. Z první boj se stoupající inflací, za druhé vyřešit ožehavé téma ohledně ERM a za třetí vyhybat se konfliktu s premiérkou. Byl totiž vyhládnutým nástupcem a jakékoliv konflikty s premiérkou by ho mohly ohrozit na cestě k prestižnímu postu. J. Major se velmi obával rozložení strany sporem o zapojení do ERM, proto nakonec přesvědčil premiérku, aby s tímto krokem souhlasila a libra se zapojila do systému 8. října 1990. Nebylo to zvykem, ale M. Thatcherová ustoupila ze svých pozic.¹³⁷

Tvrdým oříškem pro Konzervativní stranu se stalo zavedení obecné daně. Nový systém měl být nezávislý na výši majetku. Mělo se zamezit nekontrolovatelnému utrácení veřejných výdajů. Tato politika měla rovněž vést k oslabení labouristických komunálních politiků a omezení jejich „záliby,, rozhazovat peníze. Prosazováním této

¹³⁵ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 238.

¹³⁶ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 244.

¹³⁷ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 248.

daně Konzervativní strana ztratila značnou část své popularity. Konzervativní poslanci se setkávali s negativními reakcemi ve svých volebních obvodech a to nutně vedlo i ke ztrátě důvěry vůči své vůdkyni. Zavedení daně se setkala s negativními ohlasy i když zákon obsahoval řadu úlev pro bezdomovce a např. dlouhodobé pacienty. Zavedení daně ve Skotsku bylo provázeno katastrofálním propadem pozic konzervativců. Stejná situace se opakovala později ve Walesu i Anglii. V doplňovacích volbách ve volebním obvodu Mid-Staffordshire, baště konzervativců, vyhrál labourista. Byl to počáteční signál nespokojenosti s vládou a na řadu přišly velké demonstrace v Londýně.¹³⁸

Premiérka rezignovala 22. listopadu 1990. Bylo to po summitu ES v Římě koncem října 1990, kde tématem rozhovorů byla „politická unie“, čili téma pro ni nepřijatelné. Dalším vyhocením situace bylo televizní vystoupení Geoffreya Howea, jejího velmi blízkého spolupracovníka a ve zmíněném období ve funkci předsedy Dolní sněmovny. G. Howe se vyjádřil fakticky pro vstup Británie do EMU, což bylo v příkrém rozporu s oficiálním postojem premiérky, který ještě velmi emotivně a ostře zdůraznila ve své odpovědi vůdci opozice Neilu Kinnockovi v průběhu „*question time*“¹³⁹ a prakticky zavrhl jak společnou měnu, tak vizi federalistické Evropy.

G. Howe, vědom si tohoto zásadního rozporu, oficiálně rezignoval 1. listopadu 1990. Celý sled těchto výše uvedených událostí naznačil a ve svém závěru potvrdil skutečnost, že pád M. Thatcherové nebyl způsoben prohranými se svými politickými protivníky, ale byla sesazena vlastní stranou. Tento fakt poukazuje na pragmatičnost konzervativců, kteří vždy vyjadřovali loajalitu ke svému vůdci ale přesto zájem celé strany je přednostní než zájem jednotlivého politického vůdce.¹⁴⁰

Svým významem je premiérka často srovnávána s velikány britské politiky např. s „prvoválečným“ Lloydem Georgem či „druhoválečným“ W. Churchillem. Faktem je, že byla nejdéle sloužícím britským premiérem 20. století a další fakt, který vzbuzuje úctu je, že poprvé v britské historii to byla žena.¹⁴¹

2.7 Fenomén „thatcherismus“

Tento fenomén byl zřejmě pro Británii již nezbytnou nutností. Británie se v roce 1979 ocitla na křižovatce. Korporativní model hospodářské politiky musel být opuštěn pro svou neživotaschopnost a neschopnost řešit hospodářské problémy Británie. Hlavní

¹³⁸ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 250-251.

¹³⁹ Question time: časový úsek, kdy jsou ministrům v parlamentu kladeny otázky ohledně jejich rezortů.

¹⁴⁰ FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 256-257.

¹⁴¹ Příloha IV.

politické strany začaly proto hledat východiska ve svých ideologiích. Labouristé tradičně podporovali demokratický socialismus a preferovali větší zásahy státu do ekonomiky. Konzervativci tíhli k monetarismu a trhu. Směr britské politiky nakonec v roce 1979 rozhodli voliči a tím dali průchod politice, která se výrazně lišila od všech předchozích modelů. Volby vyhrála Konzervativní strana a její vůdce M. Thatcherová začala prosazovat vlastní linii, zcela novou koncepci politiky, která se stala synonymem pro politický život 80. let nejen v Británii. Do dějin vstoupil pojem „thatcherismus“. Definice „thatcherismu,, jako takového může být věcí vlastního náhledu či postoje, proto je lepší přímo definovat jeho cíle a principy. Hlavním cílem „thatcherismu“ bylo tedy řešení hospodářské situace a politické krize ve které se Británie ocitla v 70. letech 20. století. „Thatcherismus“ je postaven na třech pilířích:

- prosazení svobodného hospodářství
- autorita státu
- budování blahobytu bez státu

Svobodné hospodářství je receptem na hospodářský úpadek, hlavním mottem je tedy obnovení podnikatelského klimatu a ducha a dát průchod efektivním řešením.

Úkolem autority státu je vytvoření a zajištění pevného právního rámce a zajistit jeho rychlou vynutitelnost. Právní rámec je nezbytným předpokladem pro svobodné hospodářství.

A konečně posledním pilířem je *blahobyť bez státu*. Tento princip říká, že hlavním zdrojem blahobytu jednotlivce se má stát vytváření bohatství a ne jeho distribuce. Výsledky, kterých M. Thatcherová dosáhla díky svému pojetí, jí dávají morální ospravedlnění k tomu, aby tento fenomén pojmenovaný jejím jménem zaujal čestné místo v moderních dějinách. M. Thatcherová dokázala, že kapitalismus je velmi životaschopný, zároveň je zárukou velké míry individuální svobody a šancí nebývalé prosperity pro každého jednotlivce. „Thatcherismus“ je alternativou demokratického socialismu ale současně se snaží o to, aby v budoucnosti šance na opětovné uplatnění socialistické alternativy byly minimální.¹⁴²

---

¹⁴² FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: Barrister & Principal, 1999, s. 263-265.

2.8 Konzervativci po „Margaret Thatcherové“

Nástupcem „Železné Lady“ se stává John Major, často označovaný jako „protégé“ M. Thatcherové. Jeho kariéra v konzervativních vládách byla poměrně závratná a setrval v postu ministerského předsedy do roku 1997. Do Dolní sněmovny už ale vstoupil v roce 1979 jako řadový poslanec zvolený za obvod Huntingdonshire. Jako ministr zahraničí v roce 1989 a jako ministr financí v letech 1989 – 1990 se stává jednou z čelních osobností Konzervativní strany. Ačkoliv stál poněkud ve stínu dalších významných osobností britské politické scény, zdál se být schopným sjednotit rozdělenou a poněkud traumatizovanou Konzervativní stranu. John Major fakticky držel nastoupenou politickou linii z let 1979 – 1990 a hlavně pokračoval v politice privatizace, snižování daně z příjmu a opuštění nepopulární daně z hlavy. Na rozdíl od M. Thatcherové jeho politika byla více konsensuální a usiloval o sjednocení strany v otázce evropské integrace. Proti očekávání přivedl konzervativce k volebnímu vítězství v dubnu 1992 většinou 21 křesel.¹⁴³

Jeho pozici silně narušovaly hlasy euroskeptiků ale díky vyjednání několika výjimek se jeho pozice poněkud zlepšila. John Major například odmítal nový název Společenství a prosadil unii místo federace.¹⁴⁴ V otázce Maastrichtské smlouvy byl parlament svědkem mnoha vzrušených debat. Maastrichtská smlouva byla nakonec schválena parlamentem v červenci 1993 i přes odpor mnoha konzervativců.

Vláda Johna Majora v letech 1992-1997 byla velmi těžkým obdobím pro Konzervativní stranu, počínaje kolapsem stranické jednoty v evropské otázce, konče osobními skandály ministrů. Průzkumy veřejného mínění hodnotily J. Majora jako nejméně populárního politika za posledních 30 let. J. Major postupně ztrácel parlamentní většinu hlavně jako důsledek porážek v doplňovacích volbách. Všechny tyto faktory připravovaly půdu pro nástup posílené „Nové labouristické strany“ (*New Labour*) pod vedením Tonyho Blaira.

Volby, které se konaly 1. května 1997 přivodily konzervativcům nejhorší porážku od roku 1906. Počet křesel se propadl ze 343 na 165. J. Major ohlásil svou rezignaci z postu vůdce strany a otevřel prostor pro stranický boj mezi umírněným

---

¹⁴³ CROWSON, N. J. *Conservative Party (Great Britain)*, Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2007, <http://uk.encycarta.msn.com> © 1997-2007, 30.3.2008.

¹⁴⁴ ROVNÁ, L.A. *Kdo vládne Británii ?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s.264.

a pravým křídlem konzervativců a proevropskou a protievropskou frakcí. Nový vůdcem konzervativců po tříkolových volbách se stal William Hague.¹⁴⁵

Všeobecné volby 7. června 2001 byly opět ve znaku katastrofální porážky konzervativců a upevnění pozice labouristů. Konzervativci získali pouze jedno křeslo navíc oproti roku 1997. Apatie voličů, možná způsobená velmi příznivými výsledky v průzkumech veřejného mínění ve prospěch labouristů, zřejmě přispěla k malým ziskům konzervativců. Tato druhá katastrofální porážka připravila W. Hagua o pozici vůdce strany. Hague byl kritizován za svou přílišnou fixaci na otázku zdali přijmout či nepřijmout evropskou měnu euro, zatímco celkem ignoroval takové otázky jako vzdělání, zdravotnictví a kriminalitu. W. Hague se ale zasloužil o demokratizaci volby vůdce strany. Jeho nástupce už nebyl volen parlamentní frakcí, ale *obálkovou metodou* všemi členy strany a poslanci parlamentu.¹⁴⁶

Jeho pozici v září 2001 nahradil Iain Duncan Smith. Jako oddaný euroskeptik se sice více soustředil na otázky veřejných služeb a zdaňování než na evropské problémy, nicméně byl obviněn, že ve svém dosavadním dvouletém působení neudělal žádný výrazný pokrok a ve stranickém hlasování mu v říjnu 2003 byla projevena nedůvěra. Vůdcem konzervativců se stává Michael Howard, bývalý kabinetní ministr. Jeho prvním testem a zároveň neúspěchem byly volby do Evropského parlamentu, kde konzervativci ztratili 8 z původních 35 křesel a to díky vzestupu euroskeptické „Nezávislé straně Spojeného království“ (*United Kingdom Independence Party*). Rok 2005 byl ve znamení masivní přípravy konzervativců na všeobecné volby. Koncentrovali se hlavně na otázku imigrace a kriminality. Bohužel voliči konzervativcům neodpustili jejich podporu britského zapojení do invaze do Iráku v březnu 2003. Volební zisk konzervativců byl pouze o 1,6 % vyšší ve srovnání s rokem 2001. Resignace Michaela Howarda odstartovala vleklý boj o stranické vůdcovství, který trval až do prosince 2005. Hlavními kandidáty byli David Davis stínový ministr vnitra a reprezentant tradičního pravého křídla v Konzervativní straně a David Cameron, který se zdál být nadějným protihráčem labouristů v politice středu. Navzdory jeho nezkušenostem ve vysoké politice si rychle získal podporu umocněnou jeho mediální zdatností. Byl to právě on, kdo byl zvolen do čela Konzervativní strany v prosinci 2005.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ CROWSON, N. J. *Conservative Party (Great Britain)*, Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2007, <http://uk.encycarta.msn.com> © 1997-2007, 30.3.2008.

¹⁴⁶ LUPTÁK, M., PÁNA, L. *Politické systémy v zemích Evropy*. Č. Budějovice: VŠERS, 2007, s. 89.

¹⁴⁷ CROWSON, N. J. *Conservative Party (Great Britain)*, Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2007, <http://uk.encycarta.msn.com> © 1997-2007, 30.3.2008.

Roky 1992 – 2005 jsou znakem nestability a nejednotnosti Konzervativní strany. Časté střídání vůdců a volební prohry volají po konsolidaci a možná vyžadují nového charismatického a pevného vůdce typu M. Thatcherové. David Cameron má bezesporu slibné vize, otázka je, do jaké míry je budou konzervativci schopni naplnit a zdali voliči tyto vize pochopí a uvěří jim.

David Cameron: „*Pouze my konzervativci máme nové ideje a dlouhodobou politiku, abychom dali lidem více příležitostí a moci nad jejich životy, abychom učinili rodiny silnějšími a společnost více zodpovědnou, abychom Británii učili bezpečnější a zelenější. Proto v příštích volbách, nehledě na to kdy budou, lidé budou souhlasit, že uzrál čas pro změnu*“.¹⁴⁸

Realita britské ekonomiky není příliš optimistická. David Cameron sice nastínil novou strategii pro oživení britského hospodářství, otázkou ale je, zdali se mu podaří přesvědčit britské voliče aby se vydali právě jeho cestou. Změny potřebují silného politika s dostatečným charismatem a dostatečnou vizí. Prohlubující se hypoteční krize, obavy z rostoucí inflace a špatný stav na trhu práce ve Spojených státech samozřejmě ovlivňuje i hospodářský růst v Evropě. V roce 2008 bude britská ekonomie čelit nejhorším vyhlídkám za generaci, připouští sám Cameron, rodiny se přirozeně obávají o své hypotéky a společnosti o své úvěry. Základní otázkou tedy zůstává jakým směrem se vydat. Jeho strategie „nový ekonomický dynamismus“, zahrnující mj. politiku fiskální odpovědnosti, reformy regulace bankovníctví, nový systém řešení při selhávání bankovního sektoru a další reformy, např. reforma dopravní infrastruktury a systému vzdělání jsou vábivým slibem voličům. David Cameron bude mít tedy nelehký úkol, prosazovat změny, čelit labouristické konkurenci a být přitom věrný ideám konzervatismu. Ale voliči očekávají ujištění, že nová vláda bude vědět, co dělat a že dovede zemi do podmínek, které znamenají stabilitu a prosperitu. Zdali je David Cameron silný a schopný vůdce, to už ukáže pouze budoucnost.

ZÁVĚR

Britská Konzervativní strana prošla složitým a zajímavým vývojem. Tato strana patří bezesporu k nejúspěšnějším stranám západní Evropy. Konzervativní strana prokázala, že je schopná přeměny a to přeměny systematické, přeměny, která přináší smysl a nestává se přeměnou samoučelnou. Samotný název této strany indikuje odpor

---

¹⁴⁸ *Conservatives*, <http://www.conservatives.com/tile.do?def=our.vision.page> . 26.3.2008

k reformátorství ale slavní představitelé konzervatismu, zejména Benjamin Disraeli, prokázali, že strana je připravená na změny. Jeho politika je spojena s pojmem „moderní konzervatismus“, který symbolizuje historický mezník ve vývoji této strany.

Disraeli prokázal, že stranu je možné přivést ke změnám aniž by si porušila kontinuitu. Zásadou Disraeliho politiky byla schopnost strany adoptovat sociální reformy, které podpořily soudržnost společnosti. Britskou politiku 20.století můžeme s klidným svědomím nazvat politikou konzervatismu. V letech 1900 – 1997 byli totiž konzervativci, vyjma 29 let ve vládě.¹⁴⁹ Jedním ze základních pilířů konzervativní politiky 20.století se stala právě Disraeliho myšlenka „jednoho národa“.

V 70. letech 20. století se ale uvnitř Konzervativní strany otvírá nový proud, který přináší diskuzi o nových přístupech a změnách. Objevuje se „Nová pravice“ rozhodnuta přinést nový pohled na hospodářskou situaci a jejím evangeliem se stává monetarismus. V Británii se objevuje fenomén „thatcherismu“, pojmenovaný podle nové vůdkyně Konzervativní strany Margaret Thatcherové. „Nemocný muž Evropy“, jak se Británii na konci 70. let 20. století říkalo, musel konečně projít léčebnou kúrou.¹⁵⁰

„Thatcherismus“, pravicový směr spojený s osobní odpovědností individua za svůj osud, privatizací, deregulací, omezením veřejných výdajů, snížením daní a v neposlední řadě omezením vlivu státu, znamenal konec konsensuální politiky v Británii po II. světové válce. Celá 80. léta Velké Británie jsou prostoupena politikou Konzervativní strany. Margaret Thatcherová se díky svým postojům stává respektovaným politikem na mezinárodní úrovni. Konzervativní strana dokázala přes počáteční neúspěchy nastartovat přeměnu ekonomické a sociální struktury země. Evropský integrační proces se ale stal pro Konzervativní stranu problémem. V přístupu dochází k nejednotnosti strany a vyvrcholením je ztráta charismatického vůdce v podobě M. Thatcherové.

Nastupující John Major nebyl schopen stranu zkonsolidovat, upevnit a vrátit jí původní sílu.“ *Británie ztratila svou totožnost a své povědomí národa*“, píše v konzervativním britském týdeníku *The Spectator*, David Selbourne.¹⁵¹ Je to bezesporu bolestivá myšlenka. Britská společnost prochází stejně jako ostatní vyspělé společnosti „konzumní“ krizí a měřítkem úspěchu se stává spotřeba. Politické strategie ani jejich předkladatelé nebudí důvěru a voliči mají pocit, že politici nabízejí pouze řeči. Předkládané vize a náměty současného konzervativního vůdce Davida Camerona budou

---

¹⁴⁹ Příloha IV.

¹⁵⁰ ROVNÁ, L.A. *Kdo vládne Británii ?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s. 44.

¹⁵¹ SELBOURNE, D. *Svoboda není konzum*. <http://www.blisty.cz/2008/3/28/art39832.html>. 28.03.2008

zřejmě jenom jednou stranou mince. Druhou stranou mince bude navrácení principů, které budují morálně vyspělou společnost. Přeměnit hodnotové stupně a navrátit konzervativního ducha do britské společnosti bude přetěžkým úkolem nejen pro Davida Camerona ale i pro Brity samotné.

Literární zdroje

1. *A New Survey of Universal Knowledge,,Encyclopaedia Britannica, Volume 6*, Encyclopaedia Britannica, INC. William Benton, Publisher Chicago, London, Toronto, 1959. 998 s. By Encyclopaedia Britannica, INC. Founded AD 1768.
2. CORDELL, J. *Essential Government and Politics 1*, J.Cordell and Harper Collins Publishers, Ltd.1992. s. 312 ISBN 0-00-322265-9.
3. FAJMON, H. *Margaret Thatcherová a její politiky*.1.vyd. Brno: Barrister & Principal,1999. 389 s. ISBN 80-85947-44-7.
4. CHURCHILL, W. S. *Dějiny anglicky mluvících národů. Díl druhý. Nový Svět*. 1. vyd. Praha: Argo, Český spisovatel, 1998. 306 s. ISBN 80-7203-174-0, ISBN 80-202-0647-7.
5. CHURCHILL, W. S. *Dějiny anglicky mluvících národů.Díl čtvrtý. Velké demokracie*. 1. vyd. Praha: Argo, Český spisovatel, 1999. 301 s. ISBN 80-7203-236-4, ISBN 80-202-0670-1.
6. LUPTÁK, M. , PÁNA, L. *Politické systémy v zemích Evropy*. 1.vyd. Č. Budějovice: VŠERS, 2007. 108 s. ISBN 978-80-86708-50-8.
7. MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993. 491 s. ISBN 80-7106-084-4.
8. MORAVCOVÁ, D. *Dějiny zemí Koruny české. Hlava čtvrtá*. 1.vyd. Praha: Paseka, 1992. 309 s. ISBN 80-85192-30-6.
9. NISBET, R. *Konzervatismus: Sen a realita*. Praha: Občanský institut, 1993. 143 s. ISBN 80-900190-3-X.
10. PELLING, H. *Winston Churchill*. 1. vyd. Praha: Levné knihy Kma, 2006. 667 s. ISBN 80-7309-346-4.
- 11.. PILÁT, J. *Benjamin Disraeli*. Praha: Svoboda, 1967. 260 s. 25-080-67.
12. ROVNÁ, L. A. *Premiérka Jejího Veličenstva*. 1. vyd. Praha: Evropský kulturní klub, 1991. 179 s. ISBN 80-85212-18-8.
13. ROVNÁ, L. A. *Kdo vládne Británii ?* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 208 s. ISBN 80-86429-27-X.
14. SCRUTON, R. *Smysl konzervatismu*. Praha: TORST, 1993. 293 s. ISBN 80-85639-10-6.
15. THATCHEROVÁ, M. *Umění vládnout, strategie pro svět v pohybu*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 2003. 452 s. ISBN 80-7260-089-3.
16. THATCHEROVÁ, M. *Roky na Downing Street*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1996. 672 s. ISBN 80-206-0471-5.

17. THOMSON, M. *Fenomén Winston Churchill*. Krnov: Vladimír Kořínek, 2006. 394 s. ISBN 80-903184-7-9.
18. VESELÝ, K. *Reálie anglicky mluvících zemí*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 260 s. 14-293-85.

Elektronické zdroje

1. BALL, S. *A Brief History of Conservative Party*, [on line], 24. února 2008. Dostupné na WWW: <<http://www.conservatives.com/tile.do?def=party.history.page>>.
2. *British Tory Party*, [on line], 14. února 2008. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/British_Tory_Party>.
3. CROWSON, N. J. *Conservative Party (Great Britain)*, [on line] Microsoft® Encarta® Online Encyclopedia 2007, <http://uk.encarta.msn.com> © 1997-2007, 30. března 2008. Dostupné na WWW: <[http://au.encarta.msn.com/encyclopedia_761566793/Conservative_Party_\(Great_Britain\).html](http://au.encarta.msn.com/encyclopedia_761566793/Conservative_Party_(Great_Britain).html)>.
4. *Conservatives*, [on line], 26. března 2008. Dostupné na: WWW <<http://www.conservatives.com/tile.do?def=our.vision.page>>.
5. *Historic figures*, [on line], 3. dubna 2008. Dostupné na WWW: <http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/pitt_william.shtml>.
6. SELBOURNE, D. *Svoboda není konzum*. Britské listy, [on line], 2008, [cit. 28. března 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/2008/3/28/art39832.html>>. ISSN 1213-1792.
7. *Seznam britských premiérů*, [on line], 20. prosince 2007. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam>>.

Seznam zkratk

EHS: Evropské hospodářské společenství

EMS: Evropský měnový systém

EMU: Evropská měnová unie

ERM: European Exchange Rate Mechanism / Evropský mechanismus směnných kurzů

ESVO: Evropské společenství volného obchodu

IRA: Irská republikánská armáda

MPs: Members of Parliament / členové Dolní sněmovny britského parlamentu.

NCB: National Coal Board / Národní uhelná rada

OSN: Organizace spojených národů

Seznam příloh

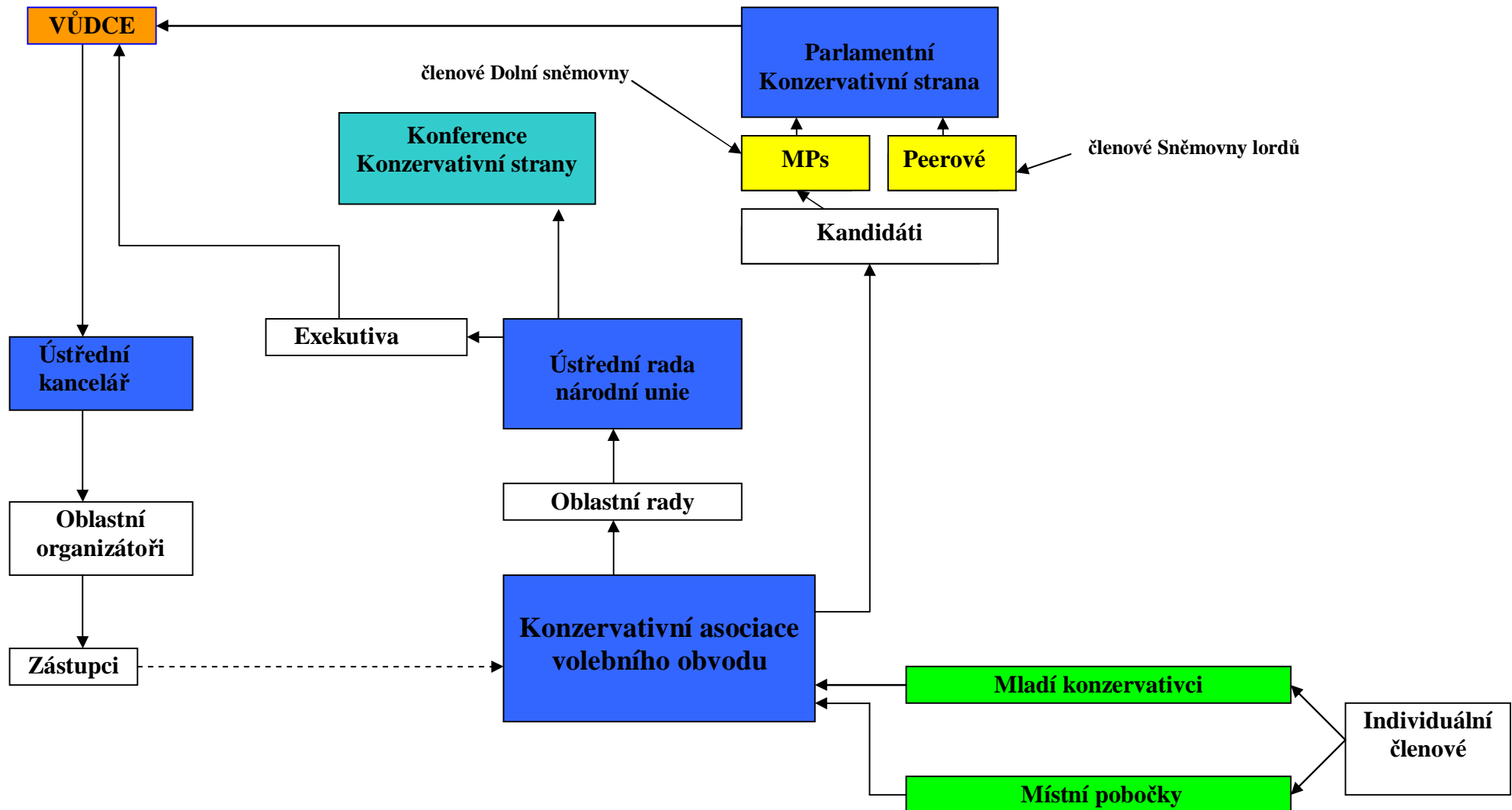
Příloha I. Mocenská struktura Konzervativní strany

Příloha II. Seznam britských premiérů v 18. století

Příloha III. Seznam britských premiérů v 19. století

Příloha IV. Seznam britských premiérů ve 20. a 21. století

PŘÍLOHA I: Mocenská struktura britské Konzervativní strany

PŘÍLOHA II.

SEZNAM BRITSKÝCH PREMIÉRŮ V 18. STOLETÍ¹⁵²

Jméno	Vstup do úřadu	Konec úřadování	Strana
Sir Robert Walpole	4. dubna 1721	11. února 1742	Whigové
Spencer Compton 1. hrabě Z Wilmingtonu	16. února 1742	2. července 1743	Whigové
Henry Pelham	27. srpna 1743	6. března 1754	Whigové
Thomas Pelham-Holles 1. vévoda z Newcastle-upon - Tyne (1. volební období)	16. března 1754	16. listopadu 1756	Whigové
William Cavendish, 4. vévodaz Devonshiru	16. listopadu 1756	25. června 1757	Whigové
Thomas Pelham-Holles 1. vévoda z Newcastle-upon – Tyne (2. volební období)	2. července 1757	26. května 1762	Whigové
John Stewart, 3.hrabě z Bute	26.května 1762	16. dubna 1763	Toryové
George Grenville	16.dubna 1763	13. července 1765	Whigové
Charles Watson- Wentworth, 2. markýz z Rockinghamu (1. volební období)	13.července 1765	30. července 1766	Whigové
William Pitt, 1. hrabě z Chatham, „William Pitt starší“	30.července 1766	14. října 1768	Whigové
Augustus Fitzroy, 3.vévoda z Grafton	14. října 1768	28. ledna 1770	Whigové
Frederick North, lord North	28. ledna 1770	22. března 1782	Toryové
Charles Watson- Wentworth, 2. markýz z Rockinghamu (2. volební období)	27. března 1782	1.července 1782	Whigové
William Petty, 2.hrabě z Shelburne	4. července 1782	2. dubna 1783	Whigové
William Cavendish- Bentinck, 3. vévoda z Portlandu (1. volební období)	2. dubna 1783	19. prosince 1783	Whigové
William Pitt „mladší“ (1. volební období)	19. prosince 1783	14. března 1801	Toryové

¹⁵² Seznam britských premiérů. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam>, 20.12.2007

PŘÍLOHA III.

SEZNAM BRITSKÝCH PREMIÉRŮ V 19. STOLETÍ¹⁵³

Jméno	Vstup do úřadu	Konec úřadování	Strana
Henry Addington, 1. vikomt Sidmouth	17. března 1801	10. května 1804	Toryové
William Pitt „mladší“ (2.volební období)	10. května 1804	23. ledna 1806	Toryové
William Wyndham Granville, 1. baron Grenville	11. února 1806	31. března 1807	Whigové
William Cavendish-Bentinck, 3. vévoda z Portlandu (2. volební období)	31. března 1807	4. října 1809	Toryové
Spencer Perceval	4. října 1809	11. května 1812	Toryové
Robert Jenkinson, 2.hrabě z Liverpoolu	8. června 1812	9. dubna 1827	Toryové
George Canning	10. dubna 1827	8. srpna 1827	Toryové
Frederick John Robinson, 1. vikomt Goderich	31. srpna 1827	21. ledna 1828	Toryové
Arthur Wellesley, 1.vévoda z Wellingtonu (1. volební období)	22. ledna 1828	16. listopadu 1830	Toryové
Charles Grey, 2. vévoda Grey	22. listopadu 1830	9. července 1834	Whigové
William Lamb, 2. vikomt Melbourne (1. volební období)	16. července 1834	14. listopadu 1834	Whigové
Arthur Wellesley, 1.vévoda z Wellingtonu (1. volební období)	14. listopadu 1834	10. prosince 1834	Toryové
Sir Robert Peel (1. volební období)	10. prosince 1834	8. dubna 1835	Konzervativci
William Lamb, 2.vikomt Melbourne (2. volební období)	18. dubna 1835	30. srpna 1841	Whigové
Sir Robert Peel (2. volební období)	30. srpna 1841	29. června 1846	Konzervativci
John Russell, 1. hrabě Russell (1. volební období)	30. června 1846	21. února 1852	Whigové

¹⁵³ Seznam britských premiérů. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam>, 20.12.2007

Edward Smith – Stanley, 14. hrabě z Derby (1. volební období)	23. února 1852	17. prosince 1852	Konzervativci
George Hamilton – Gordon, 4. hrabě z Aberdeen	19. prosince 1852	30. ledna 1855	Peelitové
Henry John Temple, 3. vikomt Palmerston (1. volební období)	6. února 1855	19. února 1858	Whigové
Edward Smith-Stanley, 14. hrabě z Derby (2. volební období)	20. února 1858	11. června 1859	Konzervativci
Henry John Temple, 3. vikomt Palmerston (2. volební období)	12. června 1859	18. října 1865	Liberálové
John Russell, 1. hrabě Russell (2. volební období)	29. října 1865	26. června 1866	Liberálové
Edward Smith-Stanley, 14. hrabě z Derby (3. volební období)	28. června 1866	25. února 1868	Konzervativci
Benjamin Disraeli, 1. hrabě z Beaconsfield (1. volební období)	27. února 1868	1. prosince 1868	Konzervativci
William Ewart Gladstone (1. volební období)	3. prosince 1868	17. února 1874	Liberálové
Benjamin Disraeli, 1. hrabě z Beaconsfield (2. volební období)	20. února 1874	21. dubna 1880	Konzervativci
William Ewart Gladstone (2. volební období)	23. dubna 1880	9. června 1885	Liberálové
Robert Gascoyne – Cecil, 3. markýz ze Salisbury (1. volební období)	23. června 1885	28. ledna 1886	Konzervativci
William Ewart Gladstone (3. volební období)	1. února 1886	20. července 1886	Liberálové
Robert Gascoyne – Cecil, 3. markýz ze Salisbury (2. volební období)	25. července 1886	11. srpna 1892	Konzervativci
William Ewart Gladstone (4. volební období)	15. srpna 1892	2. března 1894	Liberálové

Archibald Primrose, 5. hrabě z Rosebery	5. března 1894	11. července 1895	Liberálové
Robert Gascoyne – Cecil, 3. markýz ze Salisbury (3. volební období)	25. června 1895	11. července 1902	Konzervativci

PŘÍLOHA IV.

SEZNAM BRITSKÝCH PREMIÉRŮ VE 20. A 21. STOLETÍ¹⁵⁴

Jméno	Vstup do úřadu	Konec úřadování	Strana
Arthur Balfour	11. července 1902	5. prosince 1905	Konzervativci
Sir Henry Campbell-Bannerman	5. prosince 1905	3. dubna 1908	Liberálové
H.H. Asquith	5. dubna 1908	5. prosince 1916	Liberálové
David Lloyd George	6. prosince 1916	19. října 1922	Liberálové
Andrew Bonar Law	23. října 1922	20. května 1923	Konzervativci
Stanley Baldwin (1. volební období)	23. května 1923	16. ledna 1924	Konzervativci
Ramsay MacDonald (1. volební období)	22. ledna 1924	4. listopadu 1924	Labouristé
Stanley Baldwin (2. volební období)	4. listopadu 1924	5. června 1929	Konzervativci
Ramsay MacDonald (2. volební období)	5. června 1929	24. srpna 1931	Labouristé
Ramsay MacDonald (3. volební období)	24. srpna 1931	7. června 1935	Labouristé
Stanley Baldwin (3. volební období)	7. června 1935	28. května 1937	Konzervativci
Neville Chamberlain	28. května 1937	10. května 1940	Konzervativci
Winston Churchill (1. volební období)	10. května 1940	27. července 1945	Konzervativci
Clement Atlee	27. července 1945	26. října 1951	Labouristé
Winston Churchill (2. volební období)	26. října 1951	7. dubna 1955	Konzervativci
Sir Anthony Eden	7. dubna 1955	9. ledna 1957	Konzervativci
Harold MacMillan	11. ledna 1957	19. října 1963	Konzervativci
Alec Douglas – Home, hrabě z Home	19. října 1963	16. října 1964	Konzervativci
Harold Wilson (1. volební období)	16. října 1964	19. června 1970	Labouristé
Edward Heath	19. června 1970	4. března 1974	Konzervativci
Harold Wilson (2. volební období)	4. března 1974	5. dubna 1976	Labouristé
James Callaghan	5. dubna 1976	4. května 1979	Labouristé

¹⁵⁴ Seznam britských premiérů. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam>, 20.12.2007

Margaret Thatcher	4. května 1979	28. listopadu 1990	Konzervativci
John Major	28. listopadu 1990	2. května 1997	Konzervativci
Tony Blair	2. května 1997	27. června 2007	Labouristé
Gordon Brown	27. června 2007	- dodnes -	Labouristé

ABSTRAKT

SEDLÁŘ, J. *Základní mezníky vývoje britské Konzervativní strany :*
bakalářská práce. České Budějovice :

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2008. 58 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Milan Lupták, CSc.

Klíčová slova: keynesiánství, konsensus, konzervatismus, liberalismus, monetarismus, thatcherismus, Tory , Whig.

Práce popisuje ve dvou kapitolách vývoj a evoluci britské Konzervativní strany z původní strany Toryů z počátku 19. století až do pozice význačné politické síly 20.století.

První kapitola mapuje vzestup strany až do jejího význačného postavení na konci 19. století za Benjamina Disraeliho. Toto byl významný mezník v osudech strany, protože Disraeli transformoval stranu Toryů do moderního politického mechanismu, který si v budoucnu udržel moc po téměř příštích sto let. Velká část první kapitoly pojednává o významných politických událostech mezi dvěma světovými válkami a rovněž se zaměřuje na politiku a činy Winstona Churchilla.

Druhá kapitola je věnována poválečnému vývoji Konzervativní strany s důrazem na význačný vliv Margaret Thatcherové a na její odkaz „thatcherismu“ – dalšího významného mezníku v ideologickém vývoji strany.

ABSTRACT

SEDLÁŘ, J. The Basic Turning-points in the Development of the British Conservative Party.

Key words: keynesianism, consensus, conservatism, liberalism, monetarism, thatcherism, Tory, Whig.

The thesis describes, in two chapters, the development and evolution of the British Conservative Party, from its origins from the Tory party in the early 19th century to its emergence as a major political force in the 20th century.

The first chapter charts the party's rise to prominence in the late 1800s under Benjamin Disraeli. This was a major turning-point in the party's fortunes, because he transformed the Torys into a modern political machine which would hold power for much of the next one hundred years. Much of Chapter One deals with significant political events between the two world wars and there is also a focus on the policies and achievements of Winston Churchill.

Chapter Two is devoted to the Conservative Party's postwar development, with emphasis on the considerable influence of Margaret Thatcher and her legacy of 'thatcherism' – another important turning-point in the party's ideological development.